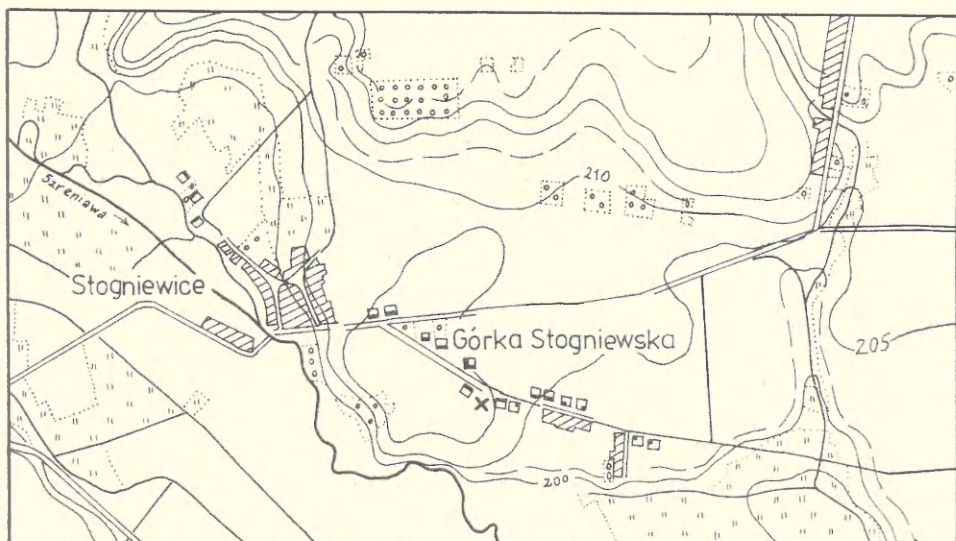

PIOTR KACZANOWSKI, RENATA MADYDA-LEGUTKO, JACEK POLESKI

CMENTARZYSKO KULTURY PRZEWORSKIEJ W GÓRCE STOGNIEWSKIEJ KOŁO PROSZOWIC

Na pierwsze materiały z wielokulturowego stanowiska w Górcie Stogniewskiej, gm. Proszowice, woj. Kraków (stan. 1), natrafiono przypadkowo podczas prac ziemnych prowadzonych w 1969 r. na terenie zabudowań gospodarczych należących do obywatela Jana Obory. Odkryto wówczas trzy obiekty, ciałopalny grób jamowy oraz dwa szkieletowe. Według informacji znalazcy pochówki te znajdowały się w dolnych partiach humusu. Pochodzące z nich materiały zostały następnie przejęte przez ekipę Pracowni Archeologicznej PKZ w Krakowie, prowadzącej pod kierunkiem mgr. T. Dębowskiego badania poszukiwawcze w rejonie Proszowic¹.

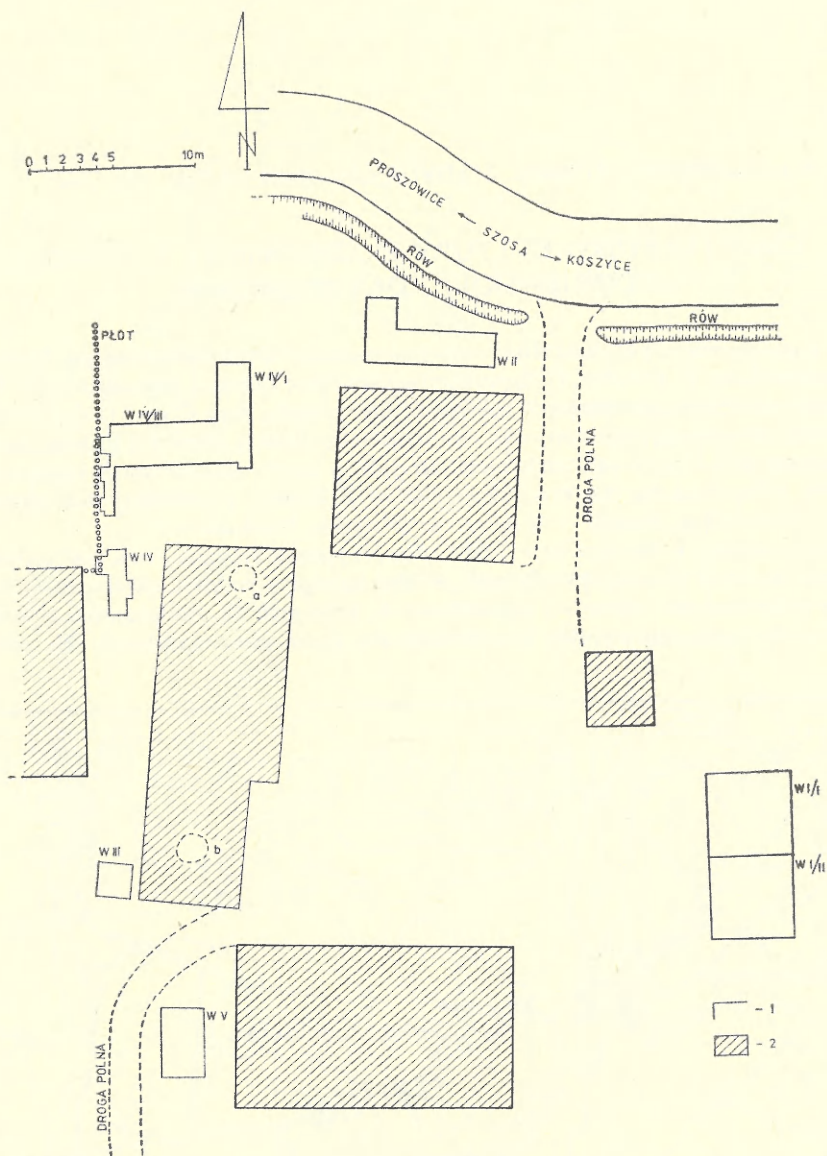
W późniejszym okresie, zapewne w 1978 r., również podczas kopania rowów pod fundamenty, natrafiono na zespół przedmiotów żelaznych, w skład którego wchodziło: umbo z tęnym kolcem, imacz o rynienkowatym uchwycie i wyodrębnionych, zbliżonych do prostokątnych płytkach do nitów oraz dwa egzemplarze grotów broni drzewcowej, w tym jeden z zadziorami. Na podstawie

Ryc. 1. Górcza Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, położenie stanowiska 1 (X)
Situation of site 1 (X)

¹ „Informator Archeologiczny, Badania rok 1969”, Warszawa 1970, s. 454.

informacji uzyskanych od znalazcy przedmioty te należy interpretować jako część wyposażenia jednego pochówka, w skład którego wchodziły poza tym nie określone fragmenty ceramiki. Materiały te stały się tematem osobnej publikacji².

Ryc. 2. Górkę Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Plan cmentarzyska:

1 – granica wykopów; 2 – budynki mieszkalne i gospodarcze: a – przybliżona lokalizacja obiektów 1, 2, 3 z 1969 r.,
b – przybliżona lokalizacja obiektu z 1978 r.

Site 1. Plan of the cemetery:

1 – limits of excavation units; 2 – dwelling and ancillary buildings: a – approximate localization of features 1, 2, 3 of 1969, b – approximate localization of the feature of 1978

² K. Tunia, *Grób kultury przeworskiej z Górkę Stogniewskiej, woj. Kraków*, Spraw. Arch., t. 32: 1980, s. 193–196.

Badane stanowisko położone jest na lewobrzeżnej terasie Szreniawy, na jej lekko zaznaczonej kulminacji, około 150 m od jej krawędzi i około 250 m od koryta rzeki (ryc. 1). Leży ono w pobliżu dwu, rozpoznanych na podstawie badań powierzchniowych, dużych stanowisk osadowych, które dostarczyły znacznej ilości ceramiki z okresu rzymskiego, przede wszystkim datowanej na późną fazę tego odcinka chronologicznego. Omawiane cmentarzysko znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie jednej z tych osad, oznaczonej jako Górka Stogniewska, stan. B³.

W 1980 r. podjęto z ramienia Instytutu Archeologii UJ badania wykopaliskowe mające na celu bliższe rozpoznanie charakteru i zasięgu omawianego stanowiska⁴. Przeprowadzenie prac terenowych na większą skalę uniemożliwiła gęsta zabudowa oraz sąsiadujące z nią uprawy, m.in. sady. W tej sytuacji badania wykopaliskowe ograniczyły się do kilku rozrzuconych wykopów o charakterze sondażowym (ryc. 2). Przebadano łącznie powierzchnię 117 m² natrafiając na osadowe znaleziska neolityczne oraz grobowe i osadowe materiały kultury przeworskiej (wykopy I/1, I/2, II, III, IV, VI). Wspomniane pochówki szkieletowe znalezione w 1969 r. łączyć należy z kulturą łużycką.

MATERIAŁY

Wykop I/1

W obrębie wykopu nie stwierdzono obiektów, wystąpił jedynie luźny materiał w humusie (gł. 0–60 cm). Inwentarz: a) fragment brzuśca naczynia średniościennego, o powierzchniach lekko szorstkich, jasnobrunatnych, zdobionego ornamentem trzech linii rytych, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 12); b) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, silnie zniszczonych, szarych, glina ilasta z niewielką domieszką droбноziarnistego piasku; c) fragment przydenny dużego naczynia (garnkowego?), o powierzchniach lekko szorstkich, szaroceglanych, glina z domieszką droбноziarnistego piasku i żwirku; d) 3 drobne fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, szaroceglanych, glina z domieszką piasku i żwirku; e) 3 fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, zewnętrznych szaroceglanych, wewnętrznych ciemnoszarych, glina z domieszką droбноziarnistego piasku; f) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, ciemnoszarych, glina z domieszką drobnego piasku i żwirku; g) kilkanaście kawałków żużla żelaznego o łącznej wadze 43 dkg.

Wykop I/2

W obrębie wykopu nie natrafiono na obiekty, znaleziono jedynie luźny materiał w humusie (gł. 0–60 cm). Inwentarz: a) przydenny fragment ceramiki średniościennej, powyżej dna widoczne dwa niewielkie wgłębienia o średnicy około 8 mm, powierzchnie gładkie, ciemnobrunatne, glina z domieszką droбноziarnistego piasku (ryc. 12i); b) silnie wygięty fragment środkowej partii naczynia, c) powierzchniach lekko szorstkich, szaroceglanych, glina z domieszką droбноziarnistego piasku i żwirku (ryc. 12f); c) 3 fragmenty naczynia średniościennego, w tym jeden zdobiony ornamentem linii rytej, powierzchnie gładkie, ciemnoszare, glina ilasta z niewielką domieszką piasku (ryc. 12k); d) fragment ceramiki średniościennej, zdobiony słabo zachowanym ornamentem poziomych linii rytych, powierzchnie lekko szorstkie, ciemnoszare, glina z domieszką droбноziarnistego piasku; e) drobny fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, czarnych, glina bez widocznej makroskopowo domieszki; f) fragment brzuśca naczynia grubościennego z masywnym uchem, powierzchnie lekko szorstkie, szarocglaste, glina z domieszką piasku i żwirku (ryc. 12g); g) siekierka krzemieniowa, 4-ścienna, powierzchnie gładzone, surowiec jurajski odmiany G⁵ (ryc. 12i); h) fragment niespalonej kaloty czaszki ludzkiej.

³ J. Rydzewski, *Badania poszukiwawcze i weryfikacyjne w dolnym dorzeczu Szreniawy*, Spraw. Arch., t. 24: 1972, s. 269–294.

⁴ Badania te były prowadzone w ramach realizacji zadań badawczych tematu VI problemu resortowego R. III, 6.

⁵ Oznaczenia odmian surowca krzemiennoego według: M. Kaczanowska, J. K. Kozłowski, *Studia nad surowcami krzemiennymi południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, AAC, t. 16: 1976, s. 201–216.

Wykop II

W obrębie wykopu nie natrafiono na obiekty, znaleziono jedynie w warstwie humusu (gł. 0–60 cm) fragment narzędzia krzemienego w typie tępego przekłuwacza z żądłem w części piętkowo-sęczkowej, ze śladami pracy, surowiec jurajski odmiany G (ryc. 12h).

Wykop III

W obrębie wykopu nie natrafiono na obiekty, znaleziono jedynie luźny materiał w humusie (gł. 0–60 cm).

Inwentarz: a) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, ciemnoszarych, glina z domieszką drobnoziarnistego piasku; b) 2 cienkościenne fragmenty ceramiki o powierzchniach gładkich, szarobrunatnych, glina z niewielką domieszką drobnoziarnistego piasku; c) fragment średniościennej ceramiki, o powierzchniach lekko szorstkich, jasnobrunatnych, glina z domieszką drobnoziarnistego piasku; d) fragment ceramiki średniościennej (załom brzuśca?), o powierzchniach gładkich, szarobrunatnych, glina bez widocznej domieszki; e) fragment wylewu naczynia średniościennego, zdobiony odciskami sznura i liniami rytmami, powierzchnie lekko szorstkie, szarobrunatne, glina z domieszką drobnoziarnistego piasku (ryc. 12j); f) odłupek krzemieny z surowca jurajskiego odmiany K.

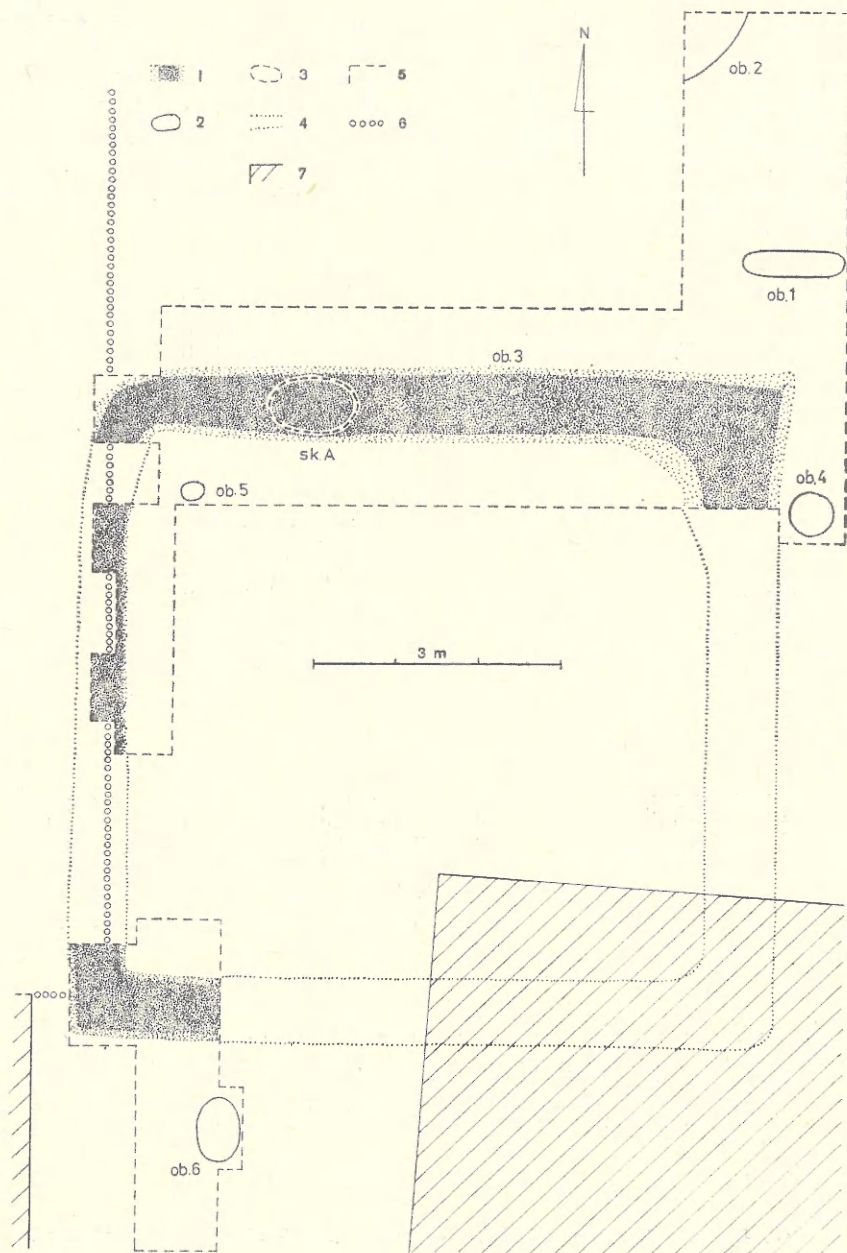
Wykop IV i VI

W obrębie wykopów natrafiono na neolityczną jamę osadową (ob. 2), pięć obiektów grobowych kultury przeworskiej oraz liczny materiał luźny grupujący się głównie w górnych partiach humusu (gł. 0–45 cm).

Humus. Inwentarz: a) fragment miseczki średniościennej, powierzchnie szorstkie, jasnobrunatne, glina z domieszką piasku, średnica wylewu 12 cm (ryc. 6a); b) 3 fragmenty wylewów z naczyń średniościennych o pogrubionym brzegu, o powierzchniach szorstkich, szarych, glina z domieszką piasku i żwirku (ryc. 6c); c) fragment miseczki średniościennej o niewyodrębnionym wylewie, o powierzchniach szorstkich, brunatnoczarnych, glina z domieszką piasku (ryc. 6g); d) 10 fragmentów ceramiki średniościennej o powierzchniach lekko szorstkich, czarnych, glina z domieszką piasku, w tym drobny fragment wylewu (ryc. 6d) i fragment części przydennej o niewyodrębnionym dnie; e) 8 fragmentów ceramiki średniościennej o powierzchniach lekko szorstkich, brunatnych i brunatnoszarych, glina z niewielką domieszką piasku, w tym fragment wylewu o brzegu pogrubionym i fragment części przydennej o niewyodrębnionym dnie; f) 10 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, czarnych, glina z domieszką piasku, w tym 3 fragmenty pochodzące z jednego naczynia zdobionego listwą plastyczną, pod którą przebiegają szerokie pionowe żłobki (ryc. 6b,e); g) 2 fragmenty średniościennych naczyń zdobionych ornamentem rytym, o powierzchniach lekko szorstkich, szarych, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 6h,i); h) fragment brzuśca średniościennej miseczki, o powierzchniach szorstkich, szarych, zdobionej ornamentem rytym, glina z domieszką piasku (ryc. 6f); i) 7 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, szarych, glina z domieszką piasku, w tym 2 zdobione rytymi równoległymi liniami; j) drobnych fragmentów ceramiki cienkościennej, o powierzchniach gładkich, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku; k) 4 fragmenty ceramiki grubościennej, o powierzchniach chropowatych, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku; l) 6 silnie zniszczonych, drobnych, niecharakterystycznych fragmentów ceramiki; ł) 4 fragmenty przepalanej ceramiki.

Obiekt 1. Ciało palny grób jamowy

Wydłużona owalna jama o wymiarach około 130×40 cm i trudno czytelnych granicach, wyodrębniona na głębokości 60 cm w warstwie podglebia. Dłuższa oś obiektu zorientowana w linii wschód–zachód. Barwa wypełniska brunatnoczarna, niewiele różniąca się od zabarwienia podglebia (ryc. 5b). Materiał zabytkowy w postaci fragmentów ceramiki oraz przepalonych kości wystąpił równomiernie w całym wypełnisku obiektu.

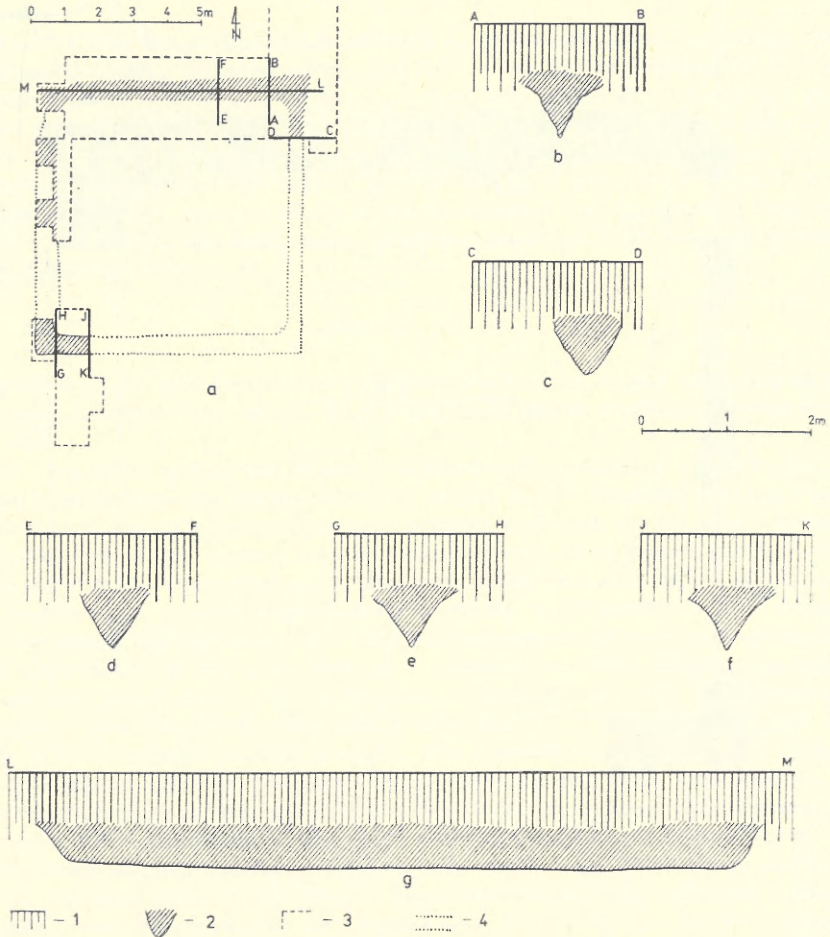
Ryc. 3. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Rozmieszczenie obiektów w wykopach IV i VI:

1 – wypełniko obiektu 3; 2 – zarys obiektów 1, 2, 4, 5, 6; 3 – skupisko A w obiekcie 3; 4 – domniemany zarys południowego, wschodniego i zachodniego ramienia obiektu 3; 5 – granice wykopów IV i VI; 6 – granica posesji (plot); 7 – zarys budynków gospodarczych

Site 1. Distribution of features in excavation units IV and VI:

1 – fill of feature 3; 2 – outline of features 1, 2, 4, 5, 6; 3 – concentration A in feature 3; 4 – hypothetical outline of the southern, eastern and western arm of feature 3; 5 – limits of excavation units IV and VI; 6 – limits of property (fence); 7 – outline of ancillary buildings

Inwentarz: a) fragment głębokiej średniościennej misy, o lekko facetowanym, wychylonym na zewnątrz brzegu, powierzchniach gładkich, brunatnych, miejscami przechodzących prawie w czarne, glina z domieszką piasku, średnica wylewu 16 cm (ryc. 6j); b) mały fragment lekko facetowanego wylewu, barwą powierzchni oraz strukturą masy ceramicznej zbliżony do wyżej opisanego (ryc. 6k); c) 4 fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, szarobrunatnych, glina z domieszką drobnziarnistego piasku i żwirku; d) 5 drobnych przepalonych fragmentów ceramiki; e) niewielka ilość przepalonych kości ludzkich o wadze 40 g, wiek, płeć i liczba osobników nierozpoznawalna⁶.

Ryc. 4. Górką Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Obiekt 3:

a – rzut poziomy na głębokości 80 cm; *b-f* – profile poprzeczne; *g* – profil podłużny północnego ramienia; *1* – humus, *2* – wypełnisko obiektu, *3* – granice wykopów IV i VI, *4* – domniemany zarys południowego, wschodniego i zachodniego ramienia obiektu

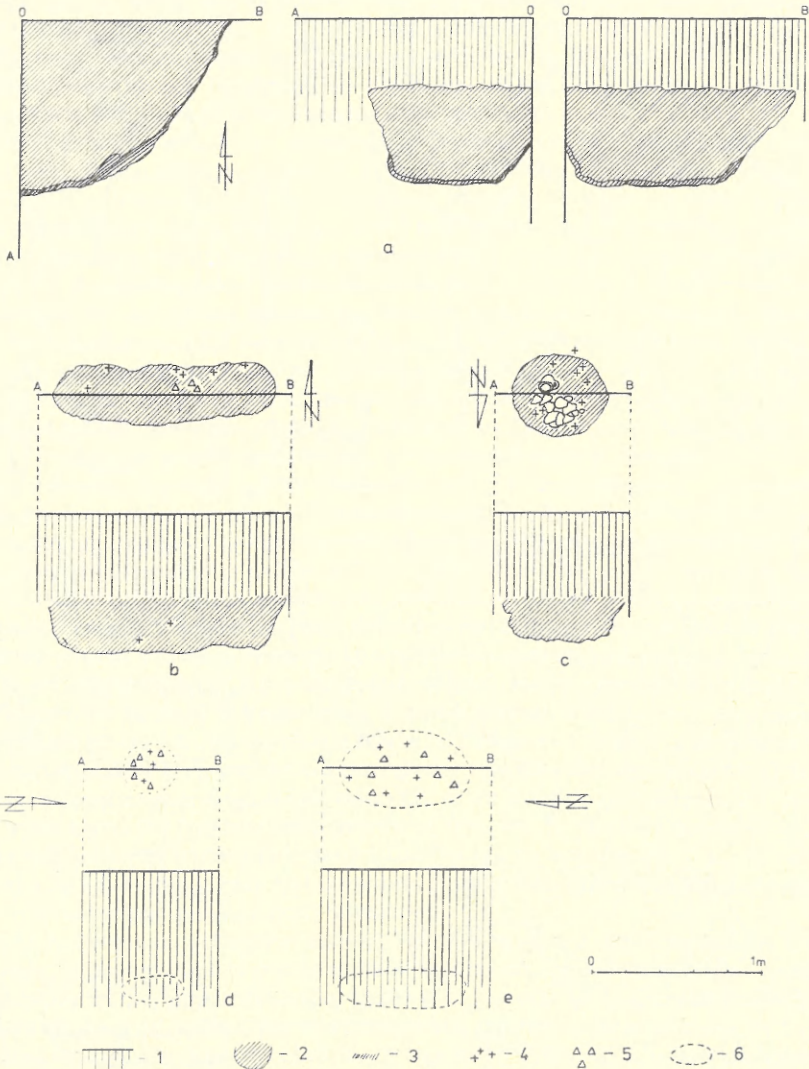
Site 1. Feature 3:

a – ground plan at a depth of 80 cm; *b-f* – cross profiles; *g* – longitudinal profile of the northern arm; *1* – humus, *2* – fill of the feature, *3* – limits of excavation units IV and VI, *4* – hypothetical outline of the southern, eastern and western arm of the feature

⁶ Analizę ludzkich szczątków kostnych przeprowadził doc. dr K. Kaczanowski z Zakładu Antropologii UJ.

Obiekt 2. Jama osadowa

Obiekt wyeksplorowany częściowo, przebadana partia sięgała głębokości 110 cm. W rzucie poziomym jama zapewne kształtu kolistego o średnicy około 120 cm. Wypełnisko jednolite, barwy czarnej. Dno obiektu płaskie obrzeżone cienką warstwą przepalanej polepy (ryc. 5a). W obrębie wyeksplorowanej części jamy znaleziono fragmenty ceramiki i fragment wiórka krzemienego.

Ryc. 5. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Plany obiektów:

a – obiekt 2; b – obiekt 1; c – obiekt 4; d – obiekt 5; e – obiekt 6: 1 – humus, 2 – wypełnisko obiektów, 3 – polepa, 4 – przepalane kości, 5 – ceramika, 6 – domniemany zarys obiektów 5 i 6

Site 1. Plan of features:

a – feature 2; b – feature 1; c – feature 4; d – feature 5; e – feature 6: 1 – humus, 2 – fill of the feature, 3 – daub, 4 – cremated bones, 5 – pottery, 6 – hypothetical outline of features 5 and 6

Inwentarz: a) 3 bardzo drobne fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, brunatnoszarych, glina z domieszką drobnoziarnistego piasku; b) część piętkowo-szczkowa małego wiórka wykonanego z krzemienia jurajskiego odmiany A.

Obiekt 3. Rowkowy na planie czworokąta

Przebadany częściowo ze względu na usytuowanie w obrębie zabudowań gospodarczych. W całości wyeksplorowano jedynie ramię północne, narożniki północno-wschodni, północno-

Ryc. 6. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

-i - ceramika z humusu wykopu IV; j-k - ceramika z obiektu 1; l-o - ceramika z narożnika południowo-zachodniego obiektu 3

Site 1:

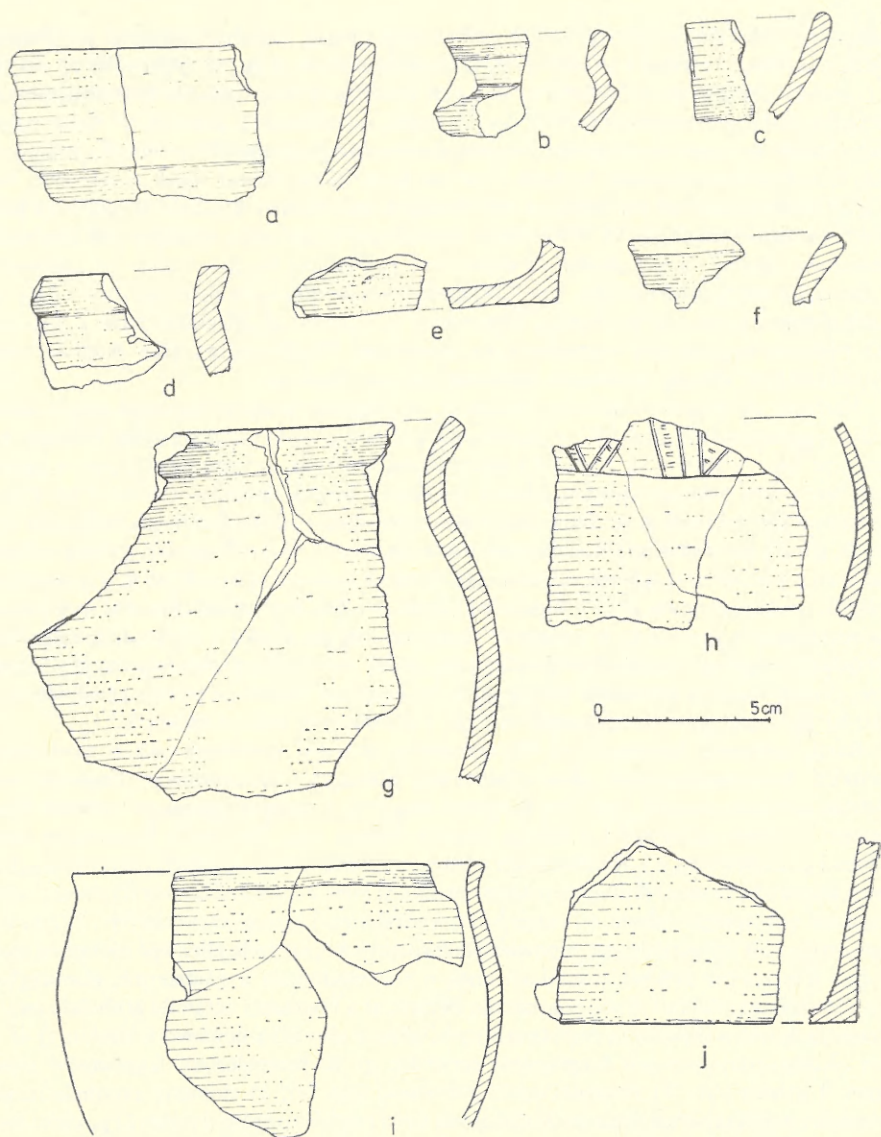
a-i - pottery from humus in excavation unit IV; j-k - pottery from feature 1; l-o - pottery from the south-western corner of feature 3

-zachodni i południowo-zachodni, oraz odsłonięto fragment ramienia zachodniego. Długość ramienia północnego wynosiła około 8,2 m, zachodniego około 8 m. Na głębokości 90 cm, to jest na poziomie zarysowania się obiektu na tle calca, szerokość rowka wynosiła 80-90 cm, jedynie przy narożniku północno-zachodnim 60-70 cm. Z trzech przebadanych narożników tylko północno-zachodni był wyraźnie zaokrąglony, pozostałe tworzyły kąty proste. W profilach ramiona rowka miały kształt równoramiennego trójkąta, o ostrym wierzchołku. Obiekt sięgał na całej swej długości do głębokości około 130 cm. Granice wypełniska rowka bardzo wyraźne. Wypełnisko jednolite barwy czarnobrunatnej (ryc. 4). W wyeksplorowanych częściach rowka wystąpiły równomiernie rozmieszczone, niezbyt liczne ułamki ceramiki oraz pojedyncze bardzo drobne przepalone kości. W południowym ramieniu rowka, przy narożniku południowo-zachodnim wystąpiło dość zwarte skupienie silnie przepalonych skorup. W ramieniu północnym w odległości około 2 m od narożnika północno-zachodniego wydzielono na przestrzeni 50×30 cm wyraźne skupisko ceramiki (skupisko A), w którym znaleziono fragment brązowej zapinki.

Narożnik południowo-zachodni. Inwentarz: a) fragment miseczki cienkościennej o esowatym profilu, powierzchniach gładkich, ceglanych, glina z niewielką domieszką piasku, średnica wylewu 9 cm (ryc. 6m); b) fragment miseczki cienkościennej zdobionej ornamentem rytym, o powierzchniach szorstkich, jasnobrunatnych, glina z domieszką piasku, średnica wylewu 8 cm (ryc. 6o); c) 5 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, czarnych, miejscami wyświecanych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, w tym fragment wylewu o facetowanym brzegu (ryc. 6l); d) fragment zniszczonego brzegu z zachowaną nasadą ucha, o powierzchniach gładkich, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku (ryc. 6n); e) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, brunatnych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; f) przydenne fragment naczynia średniościennego, o niewyodrębnionym dnie, powierzchnie szorstkie, szare, glina ze znaczną domieszką piasku; g) 7 drobnych niecharakterystycznych fragmentów ceramiki; h) 18 fragmentów przepalonych naczyń, pochodzących m.in. z misek.

Ramię północne. Inwentarz: a) 11 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, brunatnoceglastych, glina z domieszką piasku, w tym: zniszczony fragment miseczki z ostrym załomem brzuśca (ryc. 7b), fragment miseczki o niewyodrębnionym wylewie (ryc. 7c), fragment przepalonej miseczki o ostrym załomie brzuśca (ryc. 7a); b) 21 fragmentów ceramiki średnio- i grubościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, brunatnoszarych i brunatnoceglastych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, w tym: 2 silnie zniszczone fragmenty wylewów i fragment masywnego wylewu, o brzegu lekko wychylonym i prostej krawędzi (ryc. 7d); c) drobny fragment ceramiki cienkościennej, o powierzchniach gładkich, szarych, glina bez widocznej domieszki; d) 6 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach wygładzonych, szarocceglastych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; e) 3 fragmenty ceramiki grubościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, szarobrunatnych, glina z niewielką domieszką piasku; f) 41 drobnych niecharakterystycznych fragmentów ceramiki; g) 10 przepalonych fragmentów ceramiki, w tym: 2 wylewy (ryc. 7f), fragment części przydennej (ryc. 7e); h) stopiony przedmiot brązowy; i) niewielka ilość spalonych silnie rozdrobionych kości ludzkich o łącznej wadze 57 g, wiek: *maturus*, liczba osobników nieokreślona. Poza spalonymi kośćmi stwierdzono jeden mały fragment niespalonej kości, o nieokreślonej przynależności gatunkowej.

Skupisko A. Inwentarz: a) fragment naczynia średniościennego, o baniastym brzuścu, z krótką pionową szyją, o powierzchniach zewnętrznych wygładzonych, brunatnoszarych, wewnętrznych przechodzących w czarne, glina z domieszką piasku (ryc. 7g), oraz 16 fragmentów ceramiki o podobnej strukturze masy ceramicznej, barwy i powierzchni, zapewne z innego naczynia, b) fragment cienkościennego naczynia o baniastym brzuścu, brzegu lekko wychylonym, o powierzchniach wygładzonych, brunatnoszarych, miejscami czarnych, glina z niewielką domieszką piasku, średnica wylewu 12 cm (ryc. 7i); c) fragment cienkościennego naczynia o baniastym brzuścu, zdobiony ornamentem rytym, powierzchnie lekko szorstkie, szaroceglaste, glina z domieszką piasku (ryc. 7h); d) 11 fragmentów z 2 średniościennej misek, o ostrym załomie brzuśca, o powierzchniach wygładzonych, brunatnych, glina z domieszką piasku, niektóre noszą ślady przepalenia; e) 9 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach wygładzonych, czarnych, glina z domieszką piasku, w tym fragment części przydennej o średnicy 14,2 cm (ryc. 8a); f) 5 fragmentów cienkościennej

Ryc. 7. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

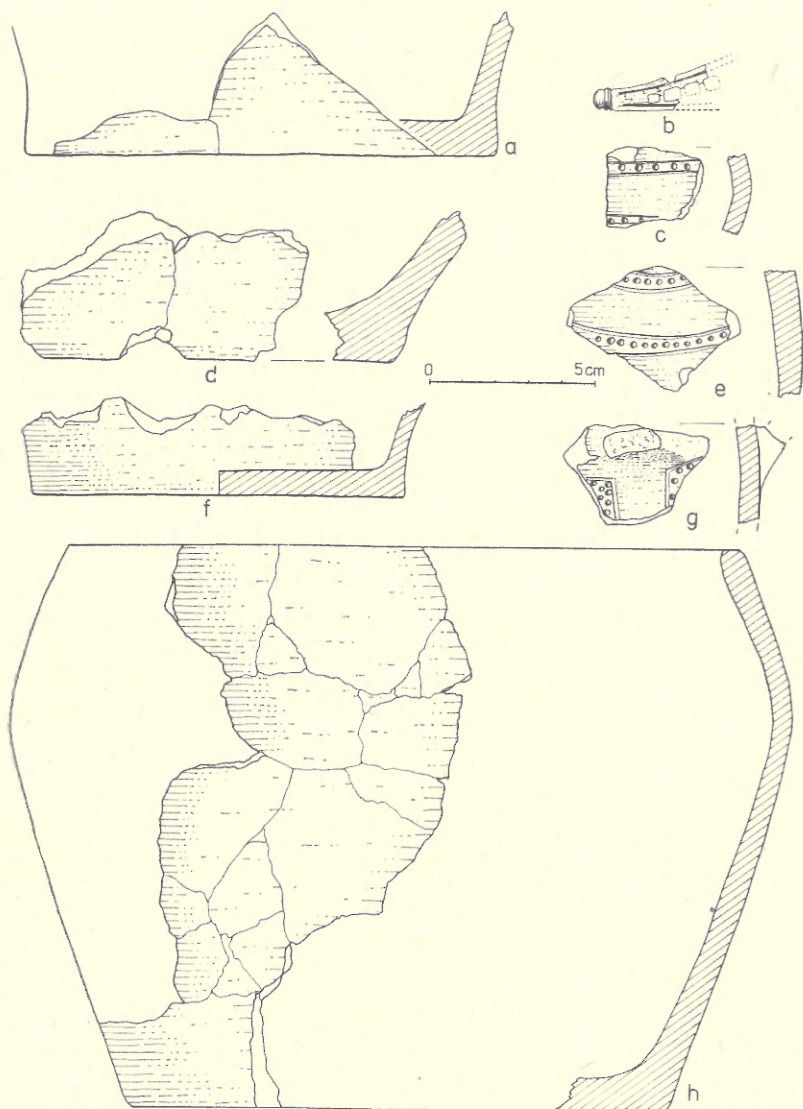
a-f – ceramika z ramienia północnego obiektu 3; *g-j* – ceramika ze skupiska A obiektu 3

Site 1:

a-f – pottery from the northern arm of feature 3; *g-j* – pottery from concentration A in feature 3

ceramiki pochodzącej z 2 naczyń, o powierzchniach lekko szorstkich, szaroceglanych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, w tym 2 fragmenty części przydennych (ryc. 7j); g) 85 fragmentów ceramiki z grubościennego naczynia, o powierzchniach chropowatych, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku i żwiru, w tym fragment części przydennej o lekko wyodrębnionym dnie (ryc. 8d); h) 44 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki; i) 3 przepalone fragmenty ceramiki; j) nóżka brązowej zapinki, zakończona wąskim pierścieniem i masywnym guzkiem, pochewka zdobiona ażurowym ornamentem w postaci prostokątnych wycięć, o zaokrąglonych narożach, zacho-

wana długość 3,5 cm (ryc. 8b); k) 48 g spalonych kości ludzkich, pochodzących ze szkieletów minimum 2 osobników — dziecka i osoby dorosłej. Szczątki dziecka nie zostały stwierdzone w niższych partiach skupiska. Poza kośćmi ludzkimi rozpoznano 8 nieokreślonych, spalonych kości zwierzęcych⁷.

Ryc. 8. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

a, d — ceramika ze skupiska A obiektu 3; *b* — fragment brązowej zapinki ze skupiska A obiektu 3; *c, e-h* — ceramika znad obiektu 3

Site 1:

a, d — pottery from concentration A in feature 3; *b* — fragment of a bronze brooch from concentration A in feature 3; *c, e-h* — pottery from above feature 3

⁷ Analizę zwierzęcych szczątków kostnych przeprowadził dr A. Nadachowski z Zakładu Zoologii Systematycznej i Doświadczalnej PAN w Krakowie.

Ceramika znad obiektu 3. Inwentarz: a) naczynie jajowate, średniościenne, o powierzchniach szorstkich, brunatnych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, średnica wylewu 20 cm, brzuśca 23,5 cm, dna 16 cm, wysokość 17 cm (ryc. 8h); b) 22 fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, czarnych, wyświecanych, glina z niewielką domieszką piasku, w tym: 2 fragmenty przydenne (ryc. 8f), fragment zdobionego brzuśca z nasadą ucha (ryc. 8g), 2 fragmenty zdobionych brzuśców (ryc. 8c,e); c) fragment średniościennego naczynia z częściowo zachowanym uchem, pod którego nasadą przebiega listwa plastyczna, powierzchnie gładkie, czarne,

Ryc. 9. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1
a-s, w-z — ceramika znad obiektu 3; t, u — fragmenty przęślików znad obiektu 3

Site 1:

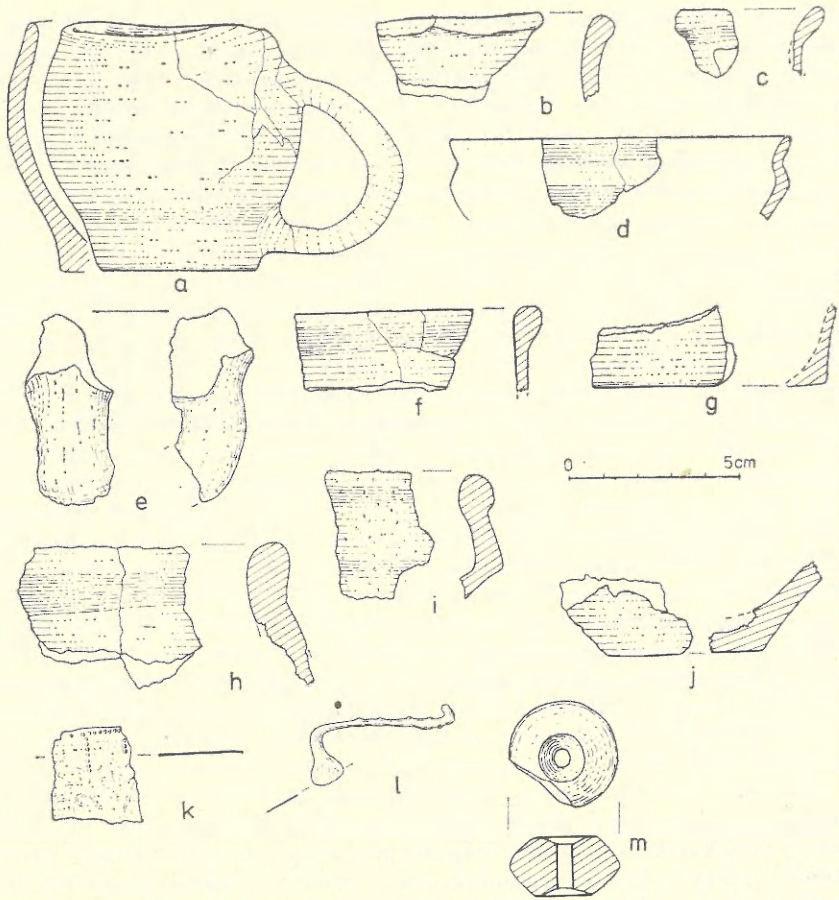
a-s, w-z — pottery from above feature 3; t, u — fragments of spindle-whorls from above feature 3

lekką przepalony, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 9a); d) 69 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, ceglanych i brunatnoceglanych, glina z domieszką piasku, w tym: 7 fragmentów zdobionych głęboko rytym ornamentem (ryc. 9i-k), jeden zdobiony delikatnie zaznaczonymi rowkami układającymi się w jodełkę (ryc. 9l), 3 fragmenty przydenne o niewyodrębnionym dnie (ryc. 9m), 6 fragmentów wylewów o lekko pogrubiałych wychylonych brzegach, zaokrąglonych krawędziach (ryc. 9b-d,f), przykrawędny fragment miseczki o ostrym załamie (ryc. 9e), 2 fragmenty wylewów o pogrubiałych brzegach (ryc. 9g-h), 2 fragmenty wylewów misek o prostych niewyodrębnionych brzegach z ostrym załamem brzuśca; e) fragment cienkościennej miseczki o brzegu silnie wychylonym na zewnątrz, powierzchnie gładkie, brunatnoceglaste, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 9n); f) fragment miseczki średniościennej, o niewyodrębnionym brzegu, powierzchnie wygładzone, brunatne, miejscami ciemne, glina z niewielką domieszką drobnoziarnistego piasku (ryc. 9o); g) fragment zniszczonego wylewu o pogrubiałym brzegu, o powierzchniach szorstkich, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku (ryc. 9p); h) 2 fragmenty wylewów o lekko pogrubiałych, wychylonych brzegach, powierzchnie szorstkie, szare, glina z domieszką piasku (ryc. 9r); i) 5 fragmentów ceramiki grubościennej o powierzchniach gładkich, zewnątrz brunatnych, wewnątrz szarych, glina z domieszką piasku; j) 46 fragmentów ceramiki grubościennej, o powierzchniach szorstkich, brunatnoceglanych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; k) 8 fragmentów ceramiki grubościennej, o powierzchniach chropowatych, brunatnoceglanych, glina z domieszką piasku i żwirku; l) 16 fragmentów ceramiki grubościennej, o powierzchniach lekko wygładzonych, brunatnoceglanych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, w tym: fragment zdobiony dwoma ukośnymi żłobkami oraz 2 części przydenne o niewyodrębnionych dnach; m) 3 fragmenty grubościennej ceramiki o powierzchniach szorstkich, szarych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; n) 37 fragmentów przepalonych ceramiki, w tym: fragment ucha kolankowatego (ryc. 9z), ucha taśmowego (ryc. 9y), wałeczkowego, 6 fragmentów miseczek o ostrym załamie brzuśca i lekko wychylonym brzegu, fragment brzuśca z płaskim guzem, pod którym przebiegają linie ryte, fragmenty 2 glinianych prześlików o średnicach 3 cm i 4 cm, wysokościach 2,3 cm i 3 cm (ryc. 9t,u); o) fragment części przydennej naczynia grubościennego wykonanego przy użyciu koła garncarskiego, o powierzchniach szorstkich, szarych, zdobiony lekko zaznaczonymi ukośnymi żłobkami glina, z domieszką piasku; p) 3 przydenne części naczyń na wyodrębnionych pierścieniowatych nóżkach, wykonane przy użyciu koła garncarskiego, o powierzchniach gładkich, czarnych, szarych i brunatnych, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 9s,w,x); r) 81 niecharakterystycznych na ogół bardzo drobnych fragmentów ceramiki.

Obiekt 4. Ciałopalny grób jamowy

Bardzo niewyraźnie rysująca się na tle ciemnobrunatnego podglebia prawie czarna, w przybliżeniu kolistą jamą, o średnicy około 60 cm, obserwowana od głębokości około 65 cm. Dno nieckowate sięgało głębokości 85 cm (ryc. 5c). W obrębie całego jednorodnego wypełniska znaleziono dość liczne ułamki ceramiki, drobne przepalone kości, a w centrum jamy kubek.

Inwentarz: a) kubek o zaokrąglonym brzuścu, z dużym nisko osadzonym wałeczkowatym uchem, o powierzchniach wygładzonych, szarobrunatnych, miejscami prawie czarnych, glina z niewielką domieszką piasku, średnica wylewu 6,3 cm, wysokość 7 cm (ryc. 10a); b) fragment średniościennego niestarannie wykonanego wylewu, o lekko pogrubiałym brzegu, powierzchnie lekko szorstkie, ceglastoszare, glina z domieszką piasku (ryc. 10b); c) 2 fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, ceglastoszarych, glina z domieszką piasku; d) 2 fragmenty ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, jasnobrunatnych, glina z domieszką piasku; e) fragment przydennej części naczynia średniościennej, o powierzchniach szorstkich, brunatnych, glina z domieszką piasku; f) 12 fragmentów ceramiki grubościennej, prawdopodobnie pochodzących z jednego naczynia, o powierzchniach chropowatych, szarobrunatnych, glina z domieszką piasku i żwirku; g) 3 fragmenty ceramiki grubościennej, prawdopodobnie z jednego naczynia, o powierzchniach wygładzonych, ciemnobrunatnych, glina z domieszką piasku i tłucznia ceramiki (?); h) 4 przepalone fragmenty ceramiki; i) 43 g spalonych kości ludzkich, liczba osobników nie rozpoznawalna (jeden?), wiek: dorosły. Prócz tego stwierdzono fragment kości miednicy kozy lub owcy.

Ryc. 10. Górkę Stogniewská, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

a, b – ceramika z obiektu 4; *c-g* – ceramika znad obiektu 4; *h-j* – ceramika z obiektu 5; *k-l* – fragmenty przedmiotów żelaznych z obiektu 5; *m* – fragment przęślika z obiektu 5

Site 1:

a, b – pottery from feature 4; *c-g* – pottery from above feature 4; *h-j* – pottery from feature 5; *k-l* – fragments of iron objects from feature 5; *m* – fragment of a spindle-whorl from feature 5

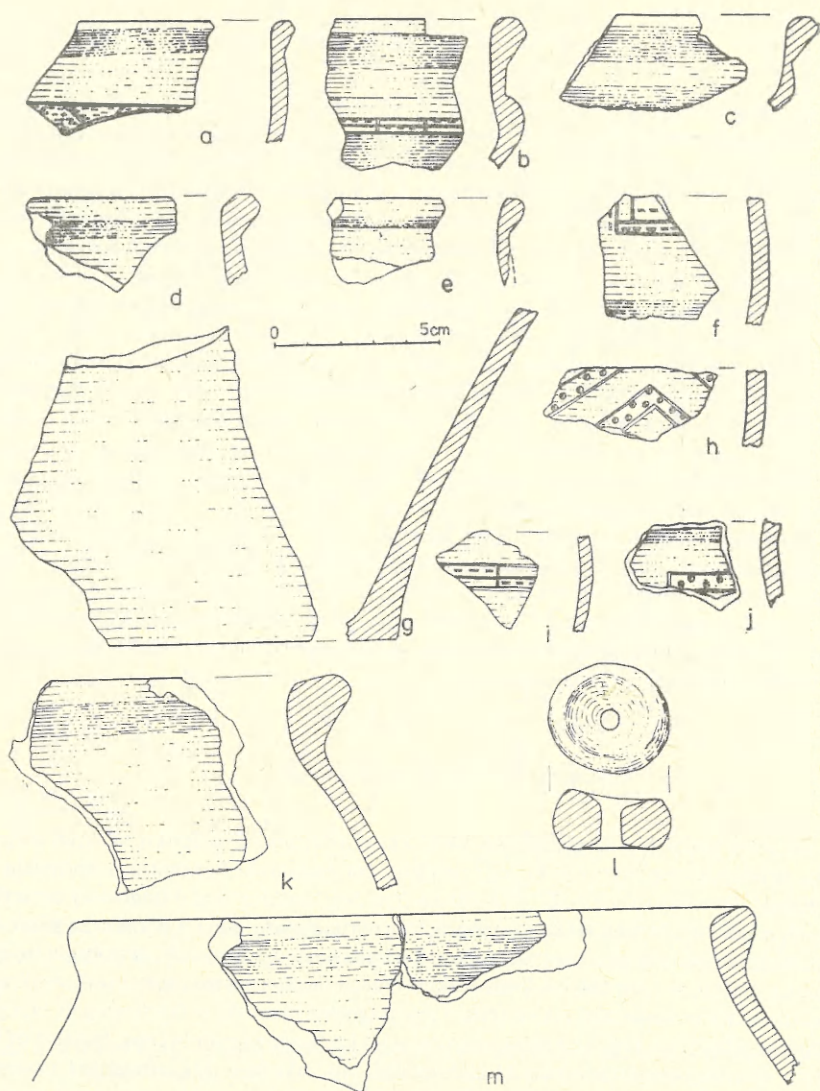
Ceramika znad obiektu 4. Inwentarz: a) fragment miseczki o ostrym załamie brzuśca, o powierzchniach gładkich, brunatnoszarych, glina z domieszką piasku, średnica wylewu 10 cm (ryc. 10d); b) 4 fragmenty ceramiki średniościennej o powierzchniach szorstkich, szarych, glina z domieszką piasku, w tym fragment wylewu (ryc. 10f); c) 9 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, brunatnych i jasnobrunatnych, glina z domieszką piasku, w tym: silnie zniszczony wylew o pogrubiłym wychylonym brzegu, fragment brzuśca zdobiony rzędem dołeczków; d) 2 fragmenty ceramiki cienkościennej o powierzchniach gładkich, ceglanych, glina z domieszką piasku; e) fragment ceramiki grubościennej o powierzchniach wygładzonych, szarych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; f) 6 fragmentów ceramiki grubościennej, o powierzchniach chropowatych, brunatnych, glina z domieszką piasku, drobnoziarnistego żwirku i tłucznia ceramiki (?); g) 7 fragmentów przepalanej ceramiki, w tym: fragment części przydennej (ryc. 10g), ucha wałeczkowatego (ryc. 10c) i wylewu (ryc. 10c); h) 4 drobne niecharakterystyczne fragmenty ceramiki; i) fragment odłupka wykonanego z krzemienia jurajskiego odmiany A.

Obiekt 5. Ciało palny grób jamowy

W warstwie podglebia na głębokości 65–75 cm wyróżniono skupisko drobnych fragmentów ceramiki, przepalonych kości, przeszłik i fragmenty dwóch przedmiotów żelaznych. Niewielki rozrzut materiału i jego koncentracja pozwalają przypuszczać, że średnica obiektu prawdopodobnie nie przekraczała około 40 cm (ryc. 5d). Inwentarz: a) 2 drobne fragmenty cienkościennych wylewów, o wychylonych brzegach, zaokrąglonej krawędzi, powierzchnie gładkie, jasnoceglaste, glina z domieszką piasku; b) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach wygładzonych, czarnych, glina z domieszką piasku; c) 5 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach wygładzonych, brunatnoceglastych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; d) fragment ceramiki grubościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, czarnych matowych, glina z domieszką piasku i żwirku; e) fragment naczynia grubościennego, o powierzchniach chropowatych, szarobrunatnych, glina z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku; f) 10 fragmentów przepalanej ceramiki, prawdopodobnie pochodzącej z dwóch naczyń, w tym: fragment wylewu o silnie pogrubiałym brzegu (ryc. 10h), wraz z fragmentem brzuśca zdobionym dwoma równoległymi rytymi liniami, fragment miseczki o ostrym załomie brzuśca (ryc. 10i), fragment części przydennej (ryc. 10j); g) 15 drobnych niecharakterystycznych fragmentów ceramiki; h) blaszka żelazna zdobiona biegnącym wzdłuż lepiej zachowanych brzegów i przez jej środek rzędem wybijanych punkcików (ryc. 10k); i) przedmiot żelazny o końcach zagiętych w przeciwne strony, z których jeden zachowany rozklepany jest wachlarzowato, długość 4,3 cm, średnica drutu 2 mm (ryc. 10l); j) gliniany dwustożkowy przeszłik o powierzchniach szorstkich, ceglastoszarych, glina z domieszką piasku, średnica 3,2 cm, wysokość 1,7 cm (ryc. 10m); k) 45 g nierównomiernie przepalonych kości ludzkich, liczba osobników: jeden (?), płeć nieokreślona, wiek: dorosły.

Obiekt 6. Ciało palny grób jamowy

W warstwie podglebia na głębokości 60–75 cm wyodrębniono skupisko licznych fragmentów ceramiki, drobnych przepalonych kości i przeszłik. Na podstawie koncentracji materiału można sądzić, że średnica obiektu wynosiła około 70 cm (ryc. 5e). Inwentarz: a) 4 fragmenty ceramiki cienkościennej, o powierzchniach lekko szorstkich, szarobrunatnych, glina z domieszką piasku; b) 18 fragmentów średniościennych miseczek, o powierzchniach lekko szorstkich, szarobrunatnych, glina z domieszką piasku, w tym: fragment miseczki o brzegu facetowanym, prostej szyi, zaokrąglonym brzuścu, zdobiony ornamentem rytym (ryc. 11b), fragment miseczki o facetowanym brzegu, zaokrąglonym brzuścu (ryc. 11c), fragment miseczki o lekko facetowanym brzegu, baniastym brzuścu zdobionym ornamentem rytym (ryc. 11a), fragment miseczki (ryc. 11e), fragment przepalonego wylewu miseczki o wychylonym brzegu, 10 fragmentów brzuśców, w tym 4 zdobione ornamentem rytym (ryc. 11f,h-j), 3 fragmenty części przydennych o niewyodrębnionych dnach; c) 20 fragmentów ceramiki średniościennej, o powierzchniach gładkich, czarnych, miejscami wyświeconych, glina z domieszką piasku, w tym: fragment facetowanego brzegu ze zniszczoną nasadą ucha (ryc. 11d), fragment części przydennej (ryc. 11g); d) fragment ceramiki średniościennej, o powierzchniach szorstkich, ceglastoszarych, glina z domieszką piasku; e) 2 fragmenty ceramiki średniościennej, z jednego naczynia o powierzchniach gładkich, brunatnych, glina z domieszką piasku, w tym fragment części przydennej o niewyodrębnionym dnie; f) 56 fragmentów ceramiki grubościennej co najmniej z 4 naczyń, o powierzchniach szorstkich, brunatnoceglastych lub szarych, glina z domieszką piasku i gruboziarnistego żwirku, w tym: 2 fragmenty wylewów o silnie zgrubiałych wygiętych na zewnątrz brzegach (ryc. 11k,m), 2 fragmenty przydenne o niewyodrębnionych dnach; g) 53 drobne niecharakterystyczne fragmenty ceramiki, h) 3 fragmenty przepalanej ceramiki; i) gliniany dwustożkowy, przepalony przeszłik, średnica 3,3–3,6 cm, wysokość 1,5–1,8 cm (ryc. 11l); j) 26 g spalonych kości ludzkich, liczba osobników: jeden (?), wiek: dorosły. Prócz tego rozpoznano 2 małe spalone fragmenty kości zwierzęcych, w tym fragment kości skokowej kozy lub owcy.

Ryc. 11. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

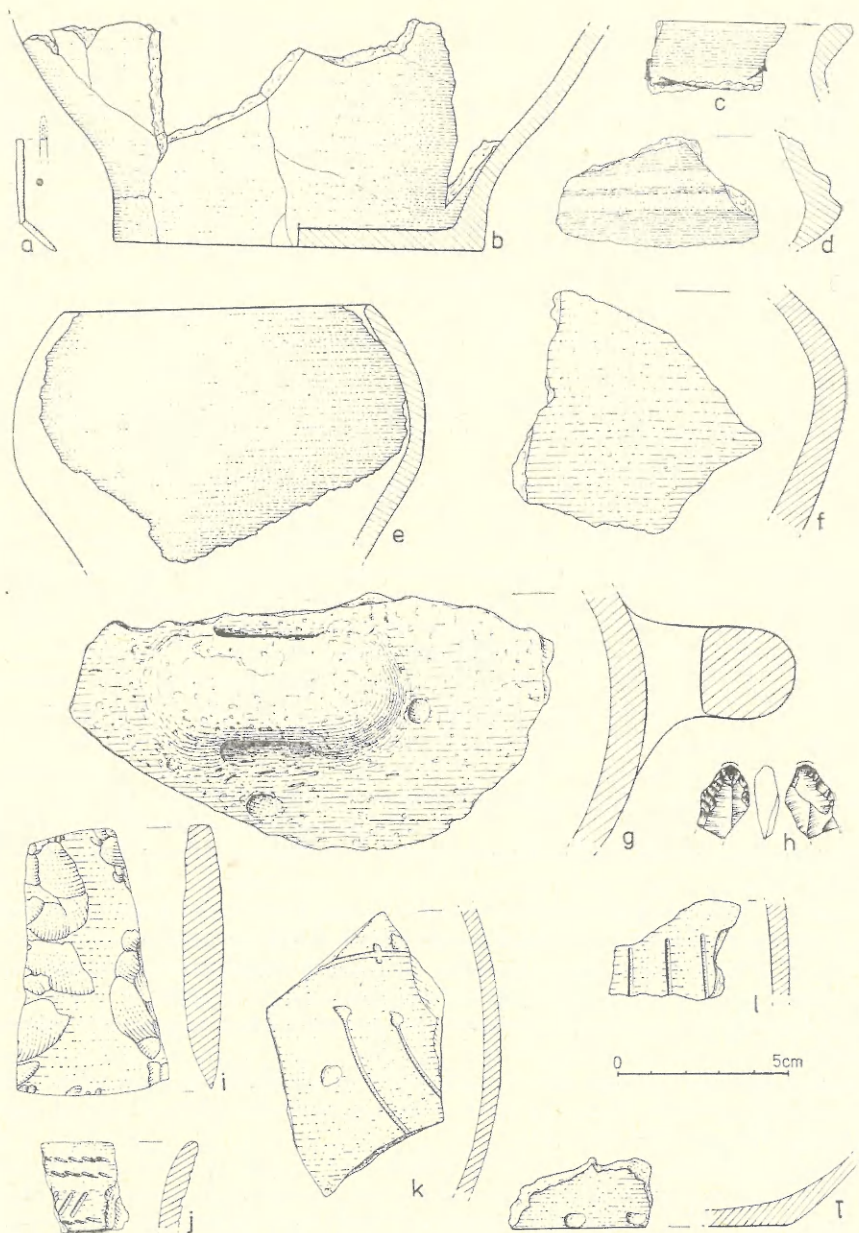
a-k, m – ceramika z obiektu 6; – przędzlik z obiektu 6

Site 1:

a-k, m – pottery from feature 6; – spindle-whorl from feature 6

Obiekt 1/1969. Ciało palny grób jamowy (?)

Zachowany inwentarz: a) 7 fragmentów ceramiki średniościennej, prawdopodobnie z jednego naczynia, o powierzchniach gładkich, czarnych, glina z domieszką drobnziarnistego piasku, w tym fragment części przydennej o lekko wyodrębnionym dnie, średnica dna 10,5 cm (ryc. 12b); b) mały fragment lekko facetowanego wylewu o powierzchniach gładkich, brunatnych, glina z niewielką domieszką piasku (ryc. 12c); c) 4 fragmenty miseczek o ostrym załomie brzuśca, nad którym przebiega listwa plastyczna, powierzchnie lekko szorstkie, brunatnoczłyste, glina z domieszką piasku

Ryc. 12. Górcza Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1

a – fragment igły żelaznej z obiektu 1/1969; *b-d* – ceramika z obiektu 1/1969; *e* – ceramika z obiektu 3/1969; *l* – ceramika z humusu wykopu I/1; *f, g, i, k, j* – ceramika z humusu wykopu I/2; *h* – narzędzie krzemienne z humusu wykopu II; *j* – ceramika z humusu wykopu III

Site 1:

a – fragment of an iron pin from feature 1/1969; *b-d* – pottery from feature 1/1969; *e* – pottery from feature 3/1969; *l* – pottery from humus in excavation unit I/1; *f, g, i, k, j* – pottery from humus in excavation unit I/2; *h* – flint tool from humus in excavation unit II; *j* – pottery from humus in excavation unit III

(ryc. 12d); d) 11 fragmentów ceramiki cienkościennej, o powierzchniach szorstkich, brąznoceglastych, glina z domieszką piasku, w tym: drobny fragment wylewu o zaokrąglonym brzegu i fragment części przydennej; e) 26 fragmentów ceramiki cienkościennej, o gładkich powierzchniach, jasnobrunatnych, glina z domieszką drobnoziarnistego piasku, w tym fragment części przydennej o niewyodrębnionym dnie; f) 3 fragmenty ceramiki grubościennej, o powierzchniach szorstkich, ceglanych, glina z domieszką piasku i żwiru, w tym fragment wylewu o zaokrąglonym brzegu; g) 20 fragmentów niecharakterystycznej ceramiki; h) 5 fragmentów przepalanej ceramiki; i) fragment żelaznej zniszczonej igły, zachowana długość 3,8 cm (ryc. 12a); j) wiórek z ułamaną częścią piętkowo-sęczkową wykonany z krzemienia jurajskiego odmiany A2; k) 350 g silnie przepalonych kości ludzkich, liczba osobników: jeden, wiek: *Infans I/II*.

Obiekt 2/1969. Grób szkieletowy

Zachowany inwentarz: a) niespalone kości ludzkie pochodzące w większości ze szkieletu jednego osobnika. Wiek: *Senilis*, płeć: męska. Część materiału kostnego pochodzi zapewne z obiektu 3/1969.

Obiekt 3/1969. Grób szkieletowy

Zachowany inwentarz: a) fragment górnej części naczynia o silnie zagiętym do wewnątrz brzegu, powierzchnie gładkie, zewnętrzne ciemnobrunatne, wewnętrzne czarne, glina z nieznaczną domieszką piasku (ryc. 12e); b) 8 fragmentów ceramiki cienkościennej, o powierzchniach gładkich, ciemnobrunatnych, glina z domieszką piasku; c) niespalone kości ludzkie pochodzące w większości z szkieletu jednego osobnika. Wiek: *Adultus*, płeć: męska (?).

ANALIZA MATERIAŁÓW

Najstarsze materiały pochodzące z Górki Stogniewskiej, stan. 1, łączyć należy z kulturą ceramiki wstęgowej rytej. Reprezentowane są one przez kilka fragmentów znalezionej luźno w warstwie humusu wykopu 1/2 ceramiki (ryc. 12f,g,l,ł), w tym przez jeden ułamek zdobiony ornamentem nutowym (ryc. 12k).

Trudno jest określić przynależność kulturową obiektu 2. Pochodzące z niego drobne i niecharakterystyczne ułamki ceramiki pozwalają jedynie ogólnie datować ten obiekt na młodszą epokę kamienia. Ta sama uwaga dotyczy także luźno znalezionych materiałów krzemienych. Można jednak odnośnie do odkrytej w wykopie 1/2 siekiery sądzić, na podstawie jej formy i surowca, że wiązać ją należy z kulturą ceramiki promienistej lub być może z kulturą pucharów lejkowatych⁸ (ryc. 12i).

Fragment brzegu zdobionego odciskami sznura i umieszczonym między nimi rzędem ukośnych nacięć może pochodzić np. z naczynia grupy krakowsko-sandomierskiej kultury ceramiki sznurowej lub z kultury Chłopice-Veselë (ryc. 12j).

Ustalenie chronologii dwu pochówków szkieletowych (obiekty 2/1969 i 3/1969) napotyka trudności. Charakter powierzchni i masy ceramicznej znalezionej w jednym z nich fragmentu naczynia wskazuje, że wiązać go należy z kulturą łużycką (ryc. 12e). Na podstawie zachowanej skorupy nie można jednak odtworzyć pierwotnego kształtu całego naczynia. Biorąc pod uwagę przede wszystkim silne zagięcie do wewnątrz brzegu, można łączyć go z formami występującymi w późnej fazie trwania kultury łużyckiej w Małopolsce Zachodniej⁹. Mimo braku analogicznych form najbardziej prawdopodobne wydaje się określenie chronologii tego zabytku na okres halsztacki C. Przyjmując takie datowanie, mielibyśmy do czynienia z nowym stanowiskiem grupy górnośląsko-małopolskiej

⁸ Kaczanowska, Kozłowski, *Studia ...*, s. 214; M. Godłowska, *Plemiona kultury ceramiki promienistej*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, tom II, *Neolit*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1979, s. 308.

⁹ Por. S. Duraczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, część II, Kraków 1948, tabl. XVII, 34, XX, 13, XXXVI, 21–24, XLVII, 7, LXV, 8.

kultury lużyckiej z pochówkami szkieletowymi. Należy jednak zaznaczyć, że obiekty 2/1969 i 3/1969 są znaleziskami przypadkowymi, tak więc związek analizowanego wyżej fragmentu naczyń z materiałami kostnymi z grobów szkieletowych nie jest całkowicie pewny.

Z innego zapewne pochówka szkieletowego pochodzi fragment mózgowcaszki znaleziony w warstwie humusu wykopu 1/2, gdzie natrafiono poza tym jedynie na fragmenty ceramiki neolitycznej.

Większość materiału z opisywanego stanowiska pochodzi z ciałopalnego cmentarzyska kultury przeworskiej. Wśród odkrytych podczas omawianych tu prac wykopaliskowych obiektów tej kultury na szczególną uwagę zasługuje czworokątny rowek, oznaczony nr 3. Mimo przebadania jedynie pewnych jego części należy rekonstruować go jako obiekt rowkowy na planie prawie regularnego kwadratu, o długości ramion wynoszącej 8–8,2 m, zorientowany dokładnie w linii północ–południe. Znaleziony w jego wypełniku materiał zabytkowy, to jest dość liczne ułamki ceramiki oraz fragment brązowej zapinki należącej do typu 67 Almgrena wskazuje, że należy go datować na wczesne stadium starszego odcinka okresu wczesnorzymskiego.

Z obszaru zajętego przez kulturę przeworską bardzo podobne obiekty rowkowe znane były dotychczas już z kilku stanowisk (ryc. 16). Na największą ich ilość natrafiono na położonym w otwartej, słonecznej i niedalekiej odległości od Górki Stogniewskiej cmentarzysku w Kryspinowie, woj. Kraków, które dostarczyło materiałów datowanych od późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego po późną fazę okresu późnorzymskiego¹⁰. Wśród odkrytych dotychczas 10 kryspinowskich obiektów rowkowych przeważają zbliżone kształtem i wymiarami do rowka z Górki Stogniewskiej. Długość ich ramion wynosi zwykle około 7 m, najmniejszy w kształcie regularnego kwadratu mierzy 3,4 × 3,4 m. Zwraca uwagę bardzo podobne zorientowanie prawie wszystkich obiektów kryspinowskich, w linii NNW–SSE. Podobieństwo do obiektu z Górki Stogniewskiej daje się zauważyć nie tylko odnośnie do kształtów i wymiarów rowków, lecz także ich szerokości i głębokości. Niewielkie różnice w kształtach przekrojów poprzecznych można tłumaczyć różnicami podłoża, w jakim zostały te obiekty wykopane, piaszczystym w przypadku Kryspinowa i gliniasto-lessowym w Górcie Stogniewskiej. Materiał zabytkowy znaleziony w obrębie rowków kryspinowskich, tak jak i w Górcie Stogniewskiej, to przede wszystkim drobne ułamki ceramiki i spalone kości tworzące w niektórych przypadkach trudno czytelne skupienia. Dotychczas pozyskane materiały pozwalają odnieść obiekty rowkowe z Kryspinowa przede wszystkim do okresu wczesnorzymskiego. Najstarsze z nich, pochodzące ze schyłku okresu przedrzymskiego, nawiązują swym inwentarzem do materiałów grupy tyńkieckiej (obiekty 42, 89 z celtycką ceramiką malowaną, obiekt 50 z przepalonym ułamkiem ceramiki robionej na kole, przypuszczalnie fragmentem toczony celtyckiej ceramiki siwej)¹¹. Ich chronologia odpowiada w przybliżeniu datowaniu omawianego obiektu z Górki Stogniewskiej. Najmłodsze obiekty rowkowe z Kryspinowa odnieść należy zapewne do fazy B₂¹².

Na obszarze Małopolski, oprócz Kryspinowa i Górki Stogniewskiej, obiekty rowkowe znane są jeszcze z czterech cmentarzysk, Trójczyc, woj. Przemyśl¹³, Gościeradowa, woj. Tarnobrzeg¹⁴, Michałowic, woj. Kielce, stan. 1¹⁵, i z Zawady, woj. Tarnobrzeg¹⁶. Wymiary ramion tego typu rowka z Trójczyc (8 × 8,2 cm), a także ich szerokość i głębokość odpowiadają prawie dokładnie wymia-

¹⁰ K. Godłowski, *Kraków-Kryspinów (Ein Gräberfeld der Spätlatènezeit, und der römischen Kaiserzeit)*, „Recherches Archéologiques de 1979”, Kraków 1980, s. 19 (tam dalsza literatura).

¹¹ K. Godłowski, *Kraków-Kryspinów (A Cemetery of the Late La-Tène and Early Roman Periods)*, „Recherches Archéologiques de 1972”, Kraków 1973, s. 40–42; tegoż, *Das Gräberfeld in Kryspinów bei Kraków und seine Bedeutung für den Übergang zwischen der Latène- und der römischen Kaiserzeit in Klempolen*, [w:] *Symposium, Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet*, Bratislava 1977, s. 59–80; K. Godłowski, R. Madyda, *Kraków-Kryspinów (A Cemetery from the Late La-Tène and the Roman Period)*, „Recherches Archéologiques de 1975”, Kraków 1976, s. 27–33 (należy zauważyć, że najmłodszym elementem datującym znalezionym w obiekcie 89 jest zapinka A 68).

¹² Godłowski, *Das Gräberfeld...*, s. 71.

¹³ A. Koperski, *Wyniki najnowszych badań archeologicznych w Trójczycach, pow. Przemyśl*, AAC, t. 15: 1975, s. 68.

¹⁴ A. Niewęglowski, *Cmentarzysko kultury przeworskiej z okresu rzymskiego w Gościeradowie, gm. loco, woj. Tarnobrzeg*, *Spraw. Arch.*, t. 33: 1982, s. 64–69, 85, 95, ryc. 2.

¹⁵ Badania Instytutu Archeologii UJ w 1982 r.

¹⁶ „Informator Archeologiczny, Badania rok 1980”, Warszawa 1981, s. 99–100.

rom obiektu z Górki Stogniewskiej. Według A. Koperskiego obiekt rowkowy z Trójczyc został wykopany najwcześniej w ciągu fazy B₂, a jego zasypianie przypada na schyłek okresu wczesnorzymskiego i początki okresu późnorzymskiego¹⁷. Nieco dłuższe ramiona posiada rowek odkryty na cmentarzysku w Gościeradowie (11,5 × 12 m). Zdaniem A. Niewęgłowskiego należy datować go zapewne na fazę B₂. Tak samo określić należy chronologię trzech pochówków popielnicowych, znalezionych między trzema zachowanymi ramionami rowka¹⁸. Przebadany częściowo czworokątny obiekt rowkowy z cmentarzyska w Michałowicach, usytuowany tak jak wspomniane poprzednio obiekty, zgodnie z kierunkami świata, dostarczył jedynie nielicznych niecharakterystycznych ułamków naczyń pozwalających jedynie na określenie jego chronologii na młodszy okres przedrzymski lub okres wczesnorzymski. W obrębie dotychczas przebadanej przestrzeni wewnątrz ramion rowka nie natrafiono na materiały zabytkowe. Natomiast w sąsiedztwie tego obiektu natrafiono na grób popielnicowy z młodszego okresu przedrzymskiego, zapewne z późnej jego fazy oraz na materiały datowane na okres wczesnorzymski, głównie z fazy B₁.

Nieco inny charakter posiada obiekt rowkowy odkryty w Zawadzie. Różni się on od opisanych poprzednio mniejszymi rozmiarami (około 3 × 3 m). W jego obrębie natrafiono na dwa bogato wyposażone pochówki popielnicowe. Dość liczny materiał zabytkowy, m.in. w postaci fragmentów naczyń szklanego, ułamków *terra sigillata*, żelaznego sztydła i fragmentu zapinki, został znaleziony w jednym z ramion rowka¹⁹.

Listę stanowisk z obiektami rowkowymi o charakterze sepulkralnym z terenu Małopolski należy zapewne poszerzyć o znaleziska ze stan. 5 z Mierzanowic, woj. Tarnobrzeg²⁰. Według publikacji L. Wrotek w obrębie osady kultury pucharów lejkowatych natrafiono na trzy czworokątne obiekty rowkowe, zorientowane wg stron świata, zinterpretowane jako chaty neolityczne. Wymiary w największym stopniu przebadanego obiektu („chata” 7) wynoszą 10 × 10 m. W wypełnisku jego odkryto m.in. ceramikę z okresu rzymskiego oraz metalową sprzączkę. Mimo tak szczupłych przesłanek, wydaje się jednak słuszne zaliczyć również i te obiekty do czworokątnych rowków odkrywanych na cmentarzyskach kultury przeworskiej.

Obiekty rowkowe znane są poza tym z Górnego Śląska z wielokulturowego cmentarzyska w Kietrzu, woj. Opole²¹. Trzy z nich o ramionach długości 7–8 m mają zarysy zbliżone do kwadratu, czwarty ma kształt koła o średnicy 4 m, z dwoma umieszczonymi naprzeciw siebie przerwanymi w obwodzie. Wypełniska tych obiektów nie dostarczyły materiałów pozwalających na określenie ich chronologii, datowanie ich można próbować ustalić, biorąc pod uwagę sąsiadujące z nimi skupienia grobów celtyckich i z okresu wpływów rzymskich.

Mimo że dysponujemy obecnie 17 badanymi obiektami rowkowymi z terenu południowej Polski (nie licząc wzmiankowanego jedynie w sprawozdaniu z badań rowka z Zawady oraz domniemanych obiektów z Mierzanowic), trudno jest określić ich pierwotną funkcję. Nie można ich uważać za analogiczne do mniejszych późnorzymskich obiektów rowkowych znanych z cmentarzysk w Opatowie, Rybnie, Żabieńcu, woj. Częstochowa i Izbicku, woj. Opole, ograniczających zapewne miejsce kremacji i gromadzących szczątki kostne i wyposażenie pochówków²². Według M. Gedla obiekty odkryte w Kietrzu interpretować należy zapewne jako ślady po budynkach lub wysokich ogrodzeniach, za czym przemawiają umieszczone w obrębie rowków jamy posłupowe²³. W każdym razie ich usytuowanie w obrębie cmentarzyska wskazuje, że należy je uznać za konstrukcje o przeznaczeniu kultowym. Trudno uznać jako pozostałości ścian rowki ze wspomnianych cmentarzysk małopolskich. W obiektach tych nie natrafiono na ślady konstrukcji słupowych, nie licząc pojedynczych śladów słupów w ramieniu rowka obiektu 42 z Kryspinowa i dwu domniemanych dołków posłupowych

¹⁷ Koperski, *Wyniki* ..., s. 68.

¹⁸ Niewęgłowski, *Cmentarzysko* ..., s. 64–69, 85, 95.

¹⁹ „Informator Archeologiczny, Badania rok 1980”, Warszawa 1981, s. 99–100.

²⁰ L. Wrotek, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na stanowisku 5 w miejscowości Mierzanowice, pow. Opatów*, Spraw. Arch., t. 14: 1962, s. 63–73.

²¹ M. Gedl, *Wyniki badań na cmentarzysku z okresu lateńskiego i wpływów rzymskich w Kietrzu, pow. Głubczyce*, Spraw. Arch., t. 24: 1972, s. 113–116.

²² K. Godłowski, *Badania na cmentarzysku z okresu rzymskiego w Kryspinowie, pow. Kraków*, Spraw. Arch., t. 14: 1972, s. 143.

²³ Gedl, *Wyniki* ..., s. 116.

przy narożniku obiektu 89 z tego stanowiska. W przypadku części obiektów rowkowych stwierdzono w ich obrębie występowanie pochówków (Górka Stogniewska, Kietrz obiekt 1588, Gościeradów, Trójczyce, Kryspinów obiekty 8, 42, 73 i zapewne obiekty 20 i 35, Zawada), odnośnie do opisywanego obiektu z Górki Stogniewskiej i z Michałowic, nie udało się dotychczas przebadać całego terenu ograniczonego rowem.

Pewnych informacji dotyczących funkcji obiektów rowkowych dostarczają nam obserwacje odnoszące się do rowka z Trójczyc. Według A. Koperskiego ciemniejsza dolna część wypełniska może być śladem użytkowania rowu przez dłuższy okres, jego zasypanie nastąpiło po pewnym czasie i było zapewne aktem jednorazowym²⁴. Dwie warstwy zasypowe stwierdzono także w obrębie rowka z Gościeradowa²⁵.

Podobne czworokątne obiekty rowkowe odkryto na celtyckich cmentarzyskach z obszaru Moraw (Domamyslice, okr. Prostějov²⁶) i południowo-zachodniej Słowacji (Bajč-Vlkanovo, okr. Komárno²⁷, Horný Jatov, okr. Galanta²⁸), a także z północnej części Węgier (Ménfőcsanak, Komitat Győr²⁹). Z celtyckich cmentarzysk z Moraw (Vícemilice, okr. Vyškov³⁰) i z południowo-zachodniej Słowacji (Holiare, okr. Komárno³¹, Falarikovo, okr. Nové Zámky³²) znane są także zbliżone charakterem konstrukcje w kształcie koła, podobne do odkrytych na cmentarzysku w Kietrzu. Wspomniane obiekty datowane są od LT B₁ po LT C₁³³.

Zróżnicowane formy konstrukcji rowkowych stwierdzono także na środkowoczeskim cmentarzysku w Třebusicach (na podobny, czworokątny obiekt rowkowy natrafiono także na odległym o 3 km od Třebusic cmentarzysku w Stehelčevce, okr. Kladno). Ich chronologie, podobnie jak opisywanych poprzednio obiektów z naszych ziem, określić należy na okres wczesnorzymski³⁴.

Liczne obiekty rowkowe znane są z cmentarzysk celtyckich, a także i późniejszych, datowanych na okres wczesnorzymski z terenów Europy Zachodniej. Czworokątne i kolisty rowki otaczające pojedyncze pochówki lub kilka grobów stwierdzono na terenie Wielkiej Brytanii w hrabstwie York³⁵, w Szampanii³⁶ oraz na licznych stanowiskach z terenu środkowej i dolnej Nadrenii³⁷.

²⁴ Koperski, *Wyniki...*, s. 68.

²⁵ Niewęglowski, *Cmentarzysko...*, s. 85, 95.

²⁶ M. Čižmář, *Společenská struktura moravských Keltů podle výzkumu pohřebišť*, „Časopis Moravského musea”, t. 57: 1972, s. 73–81.

²⁷ B. Benadik, *Keltské pohrebisko v Bajči-Vlkanove*, Slov. Arch., t. 8: 1960, s. 393–433.

²⁸ B. Benadik, *Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku*, Bratislava 1957, s. 11–39.

²⁹ A. Uzsocki, *Előzetes jelentés a ménfőcsanaki kelta temető ásatsáról, Vorbericht über die Ausgrabungen des keltischen Gräberfeldes*, „Arrabona”, t. 12: 1970, s. 17–55.

³⁰ M. Čižmář, *Keltský kostrový hrob se čtvercovým příkopem z Domamyslic, okres Prostějov*, AR, t. 25: 1973, z. 6, s. 622.

³¹ Benadik, *Keltské pohrebiská...*, s. 11–39.

³² Čižmář, *Keltský kostrový hrob...*, s. 623.

³³ Čižmář, *Keltský kostrový hrob...*, s. 622.

³⁴ K. Motyková-Šneidrová, *Das Fortleben latènezeitlichen Traditionen im Verlauf der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen*, [w:] *Symposium, Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet*, Bratislava 1977, s. 239–248; K. Motyková, *Das Brandgräberfeld der römischen Kaiserzeit von Stehelčevce*, Pam. Arch., t. 72: 1981, s. 340–415.

³⁵ I. Stead, *A Distinctive Form of La Tène Barrow in Eastern Yorkshire and on the Continent*, „Antiquaires Journal”, t. 41: 1961, s. 44–62.

³⁶ A. Brisson, J. J. Hatt, *Cimitières gaulois et gallo-romains à enclos en Champagne*, „Revue archéologique de l'Est”, t. 6: 1955, s. 313–357; D. Bretz-Mahler, *La civilisation de la Tène en Champagne*, Paris 1971, s. 191.

³⁷ A. Haffner, *Das keltisch-römische Gräberfeld von Wederath-Belginum*, Mainz 1971, 1974, 1978, t. I, II, III; S. De-Laet, A. Doorslaer, *Van grafmonument tot heiligdom Beschouwingen over de oorsprong van het Kelto — Romeins fonum met vierkantige cella*, „Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België”, Klasse der Letteren, t. 28: 1966, nr 2; P. J. R. Modderman, C. Isings, *Een grafveld uit de Romeinse tijd op de Gaalse — Heide, gem. Schayk (N.—Br.)*, Berichten van de rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, t. 10–11: 1960–1961, s. 318–346; P. Bonenfant, *A propos de deux usages funéraires des premiers siècles, avant et après Jésus-Christ. Fossés quadrangulaires et mélanges de cendres humaines et animales*, „L'Antiquité classique”, t. 35, Fasc. 2: 1966 („Archaeologia Belgica”, t. 95: 1966), s. 506–528; D. Zoller, *Gräberfeld und Siedlungen zwischen Halfstede und Aschhausen, Ldkr. Ammerland*, „Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland”, t. 2: 1979, s. 1–10.

Część tego typu obiektów, m.in. z cmentarzyska w Wederath-Belginum oraz z Gaalse Heide, datować należy na okres wczesnorzymski. Skupienia grobów otoczonych konstrukcjami rowkowymi można zapewne interpretować jako pochówki rodzinne. Hipotezy takie wysuwane były m.in. odnośnie do obiektów rowkowych z leżącego na obszarze Trewerów cmentarzyska w Wederath-Belginum³⁸.

Autorzy, omawiając dotychczasowe znaleziska obiektów rowkowych z terenu Polski, zwracali uwagę na ich związki z wierzeniami ludów celtyckich³⁹. Różnego typu ogrodzenia, m.in. w postaci rowków, znane są z celtyckich miejsc kultu⁴⁰. Konstrukcje rowkowe związane z kulturą przeworską znalezione na obszarach zajętych przez zwarte osadnictwo celtyckie bądź też na terenach, gdzie obserwuje się nasilenie oddziaływań kultury lateńskiej⁴¹. Usytuowanie kolistego obiektu nr 1946 i kwadratowego nr 1493 z Kietrza, w bezpośrednim sąsiedztwie skupienia grobów celtyckich, stwarza przesłankę dla datowania tych konstrukcji na okres przedrzymski i wiązania ich z cmentarzyskiem celtyckim. Jak zaznacza M. Gedl, ramiona wspomnianego wyżej obiektu kwadratowego usytuowane są identycznie, jak osie sąsiadujących z nim szkieletowych grobów celtyckich⁴². Cmentarzyska w Kryspinowie, Górcie Stogniewskiej i Michałowicach leżą na obszarze zajęтым do początków naszej ery przez grupę tyniecką⁴³. Dolna granica użytkowania tych stanowisk obejmuje końcową fazę trwania wspomnianej grupy kulturowej, odnośnie do cmentarzyska w Kryspinowie warto przypomnieć znalezienie, m.in. w obrębie obiektów rowkowych, ceramiki celtyckiej.

Omawiając zlokalizowane na cmentarzyskach obiekty rowkowe na planie czworokąta, należy wspomnieć o istnieniu prostokątnych lub zbliżonych do kwadratu konstrukcji, interpretowanych jako sanktuaria, odkrytych w ostatnich latach na Kujawach⁴⁴. Przypomnieć tu należy, że na wspomnianym terenie mamy również do czynienia z wyraźnie zaznaczonymi wpływami kultury lateńskiej⁴⁵.

Powyższe dane wskazują, że zgodnie z dotychczasowymi poglądami, tego typu obiekty oznaczają konstrukcje związane z kultem zmarłych. Próbuując bliżej określić funkcję omówionych obiektów rowkowych z cmentarzysk kultury przeworskiej, należy przyjąć pogląd, że są one pozostałościami konstrukcji otaczających pochówek lub pochówki. Odnośnie do tego typu obiektów, w których obrębie nie natrafiono na żaden grób, należy przyjąć przypuszczenie K. Godłowskiego, że otaczały one pochówek umieszczony w górnych partiach gleby lub też na jej powierzchni, materiał zabytkowy zaś znajdujący w wypełniku rowków mógł pochodzić właśnie z tych grobów⁴⁶. Sugestię tę może potwierdzać niewielka ilość spalonych kości, pochodzących z różnych osobników, znaleziona w wypełniku obiektu 3 w Górcie Stogniewskiej.

Pozostałe pochówki odkryte w Górcie Stogniewskiej na stan. 1 związane z kulturą przeworską (obiekty 1, 4, 5, 6), to ciała palne, ubogo wyposażone groby jamowe, umieszczone na głębokości około 60 cm, w dolnych partiach humusu. Wymiary ich w rzutach poziomych, o ile można sądzić na podstawie bardzo trudno czytelnych zarysów jamy lub też jedynie na podstawie rozrzutu materiału, wynosiły od około 40×45 cm do 40×150 cm, miąższość wypełnik nie przekraczała 15 cm

³⁸ Haffner, *Das keltisch-römische Gräberfeld ...*, K. Godłowski, *Okres lateński w Europie*, [w:] *Archeologia pierwotna i wczesnośredniowieczna*, część IV, Kraków 1977, s. 63.

³⁹ Godłowski, *Badania ...*, s. 144; Gedl, *Wyniki ...*, s. 115; Koperski, *Wyniki ...*, s. 68; Niewęglowski, *Cmentarzysko ...*, s. 96; Z. Woźniak, *Młodsza faza kultury lateńskiej (celtyckiej) i grupa tyniecka*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, tom V, *Późny okres lateński i okres rzymski*, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1981, s. 261.

⁴⁰ S. Piggot, *Ancient Europe from the Beginnings at Agriculture to Classical Antiquity*, Edinburg 1965, s. 232–233, tegoż, *The Druids*, London 1968, s. 71–77.

⁴¹ Z. Woźniak, *Osadnictwo celtyckie w Polsce*, Wrocław — Warszawa — Kraków 1970, mapa 5; tegoż, *Kształtowanie się stref zasiedlenia w Małopolsce zachodniej w fazach C-D okresu lateńskiego*, *Sl. Ant.*, t. 12: 1974, s. 47–59.

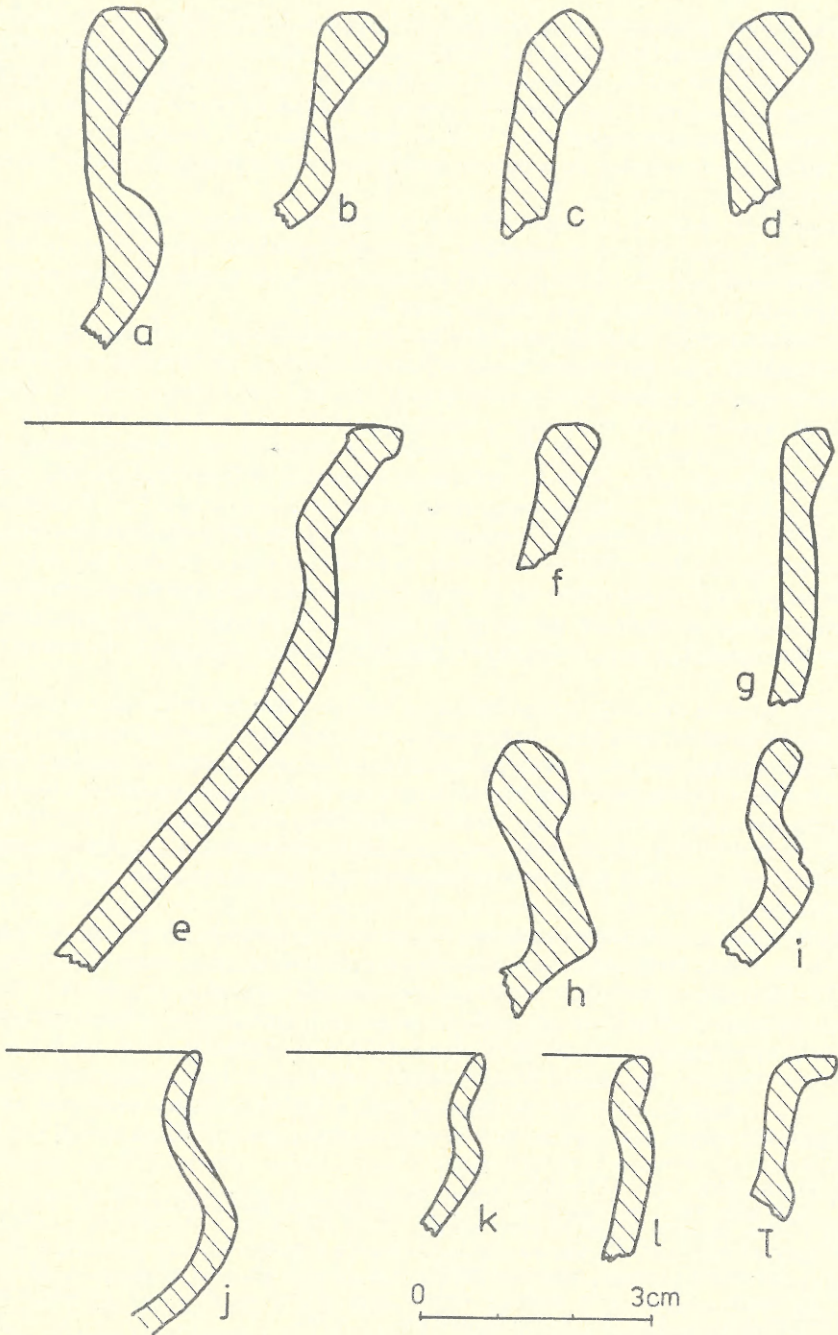
⁴² Gedl, *Wyniki ...*, s. 115.

⁴³ Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 105–149; tegoż, *Młodsza faza ...*, s. 257, ryc. 39, 138; tegoż, *Kształtowanie się ...*, por. mapa.

⁴⁴ Wymienić tu należy tego typu obiekty odkryte na terenie osad (Krusza Zamkowa, st. 3, Janikowo, st. 1, Strzelec, st. 2, Inowrocław, st. 12), jak też w obrębie cmentarzysk (Krusza Zamkowa, st. 13, i zapewne Inowrocław); por. A. Cofta-Broniewska, *Grupa kruszańska kultury przeworskiej*, Poznań 1979, s. 198–223; T. Makiewicz, *Celtycka świątynia nad jeziorem pakoskim?*, „Z otchłani wieków”, t. 39: 1973, s. 165–171.

⁴⁵ Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 150–166; Cofta-Broniewska, *Grupa kruszańska ...*, s. 32–34.

⁴⁶ Godłowski, *Badania ...*, s. 144; tegoż, *Das Gräberfeld ...*, s. 75.

Ryc. 13. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Typy wylewów ceramiki zaliczonej do grupy misek-czarek:

e-f – obiekt 1; *c, i, j, l* – obiekt 3; *t* – znad obiektu 3; *k* – znad obiektu 4; *h* – obiekt 5; *a, b, d, g* – obiekt 6

Site 1. Types of pottery rims, assigned to the group of bowls-cups:

e-f – feature 1; *c, i, j, l* – feature 3; *t* – from above feature 3; *k* – from above feature 4; *h* – feature 5; *a, b, d, g* – feature 6

(ryc. 5b-e). Na podstawie uzyskanych informacji można sądzić, że taką samą formę posiadał obiekt odkryty przypadkowo w 1969 r. (obiekt 1/1969). Nie można natomiast odtworzyć formy odkrytego również przypadkowo grobu, zawierającego wspomniany wyżej zestaw uzbrojenia⁴⁷. Analizując wyposażenie opisywanych tu pochówków jamowych, składające się prawie wyłącznie z ceramiki, zwraca uwagę bardzo silne rozdrobnienie i niekompletność włożonych do jam grobowych naczyń, tak jak ma to miejsce odnośnie do większości grobów jamowych z późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego⁴⁸.

Zwraca uwagę znalezienie w obrębie obiektów 4 i 6 szczątków zwierzęcych, bardzo rzadkich w inwentarzach grobowych kultury przeworskiej. Obecność fragmentów szkieletów owcy lub kozy można ewentualnie wiązać z oddziaływaniami celtyckimi. Hodowla wymienionych gatunków zwierząt odgrywała w gospodarce tych plemion znaczną rolę⁴⁹.

Przeważającą część odkrytych materiałów kultury przeworskiej stanowi ceramika. Wśród tej kategorii znalezisk udało się zrekonstruować jedynie dwa naczynia. Jest to kubek z obiektu 4 o zaokrąglonym brzuścu i wygładzonych powierzchniach (ryc. 10a) oraz jajowaty garnek o szorstkich, brunatnych powierzchniach, znaleziony w warstwie podglebia nad obiektem 3 (ryc. 8h).

Wspomniany kubek należy do form występujących pospolicie od młodszego okresu przedrzymskiego po fazę B₂ włącznie. Formy zbliżone do egzemplarzy z Górki Stogniewskiej występują przede wszystkim w późnej fazie młodszego okresu przedrzymskiego i w fazie B₁⁵⁰. Brak szczegółowych studiów nad klasyfikacją tej grupy naczyń utrudnia podjęcie próby uściślenia ich chronologii. Wstępna analiza tych form zdaje się wskazywać, że kubki tego typu o podciętej linii dolnej partii brzuśca, tak jak u egzemplarza z obiektu 4, występują częściej w fazie B₁ niż w poprzednim odcinku chronologicznym. Nawiązują one tym samym do tektoniki innych typów naczyń (m.in. grupy I, II i IV wg klasyfikacji T. Liana), charakterystycznych dla starszego odcinka okresu wczesnorzymskiego⁵¹.

Garnki jajowate występują dość pospolicie od środkowej fazy młodszego okresu przedrzymskiego po fazę B₂ włącznie⁵². Formy odpowiadające egzemplarzowi z Górki Stogniewskiej, o niewyodrębnionej nóżce, bez schropowacenia dolnej partii brzuśca, znane są najliczniej z zespołów datowanych na późną fazę późnego okresu przedrzymskiego⁵³. Tylko nieliczne zespoły z tego typu ceramiką odnieść należy do fazy B₁, np. Wesółki, woj. Kalisz, stan. 1, gr. 10⁵⁴, Wymysłowo, woj. Leszno, gr. 319⁵⁵. Na terenach podkrakowskich garnki jajowate znane są z licznych zespołów osadowych grupy tynieckiej, przeważają jednak wśród nich naczynia o chropowatych dolnych partiach brzuśców⁵⁶.

Wśród licznych, drobnych na ogół ułamków ceramiki, przeważają, jak się wydaje, fragmenty miseczek lub czarek. Poszczególne typy wylewów i ornamentów tej grupy ceramiki ilustrują ryciny 13-15. Na podstawie zachowanych ułamków można wyróżnić wśród nich egzemplarze pochodzące z form o wyraźnie facetowanych, zgrubiałych krawędziach i wyodrębnionych brzuścach (obiekt 6, ryc. 11b-c), barwy szarobrunatnej, o średniej grubości ścianek. Wyraźnie facetowane brzegi posiadają również fragmenty bliżej nie określonych naczyń, o czarnych gładkich powierzchniach (obiekt 3, narożnik południowo-zachodni, ryc. 6l, obiekt 6, ryc. 11d). Mniej wyraźne facetowanie posiadają brzegi głębokiej miski, o gładkich brunatnych powierzchniach, i mały fragment wylewu z obiektu 1

⁴⁷ Tunia, *Grób...*, s. 193-196.

⁴⁸ K. Godłowski, *Kultura przeworska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. V: *Późny okres lateński i okres rzymski*, Wrocław 1981, s. 107.

⁴⁹ J. Wielowiejski, *Produkcja rolno-hodowlana*, [w:] *Prahistoria ziem polskich*, t. V: *Późny okres lateński i okres rzymski*, Wrocław 1981, s. 328; Woźniak, *Osadnictwo...*, s. 222-223.

⁵⁰ T. Liana, *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, WA, t. 35: 1970, s. 440; Godłowski, *Kultura...*, s. 62.

⁵¹ Liana, *Chronologia...*, s. 438-440.

⁵² Godłowski, *Kultura...*, s. 62.

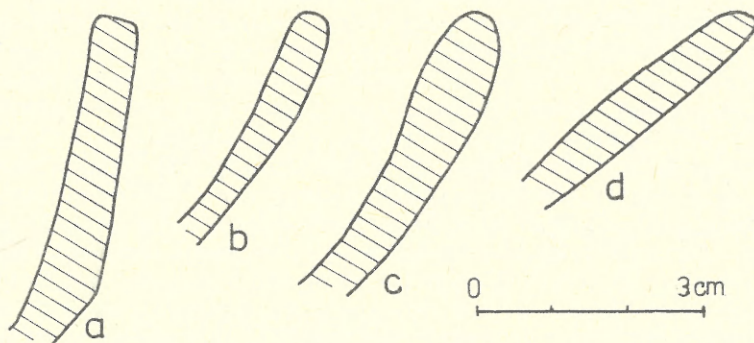
⁵³ Godłowski, *Kultura...*, s. 62.

⁵⁴ J. K. Dąbrowscy, *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i wpływów rzymskich w Wesółkach*, pow. Kalisz, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 18, ryc. 13: 1

⁵⁵ S. Jasnosz, *Cmentarzysko z okresu późno-lateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie*, pow. Gostyń, FAP, t. 2: 1952, s. 210, ryc. 327:12.

⁵⁶ Woźniak, *Osadnictwo...*, s. 134.

(ryc. 6j,k). Podobnie ukształtowany wylew posiada fragment zdobionej miseczki z obiektu 6 (ryc. 11a). Krawędzie pozostałych naczyń, należących zapewne do tej grupy, charakteryzują się na ogół dość wyraźnym zgrubieniem i wyodrębnieniem na zewnątrz.

Ryc. 14. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Typy wylewów ceramiki zaliczonej do grupy miseczek-czarek:

a, b – obiekt 3; *c* – znad obiektu 3; *d* – humus wykopu IV

Site 1. Types of pottery rims, assigned to the group of bowls-cups:

a, b – feature 3; *c* – from above feature 3; *d* – humus in excavation unit IV

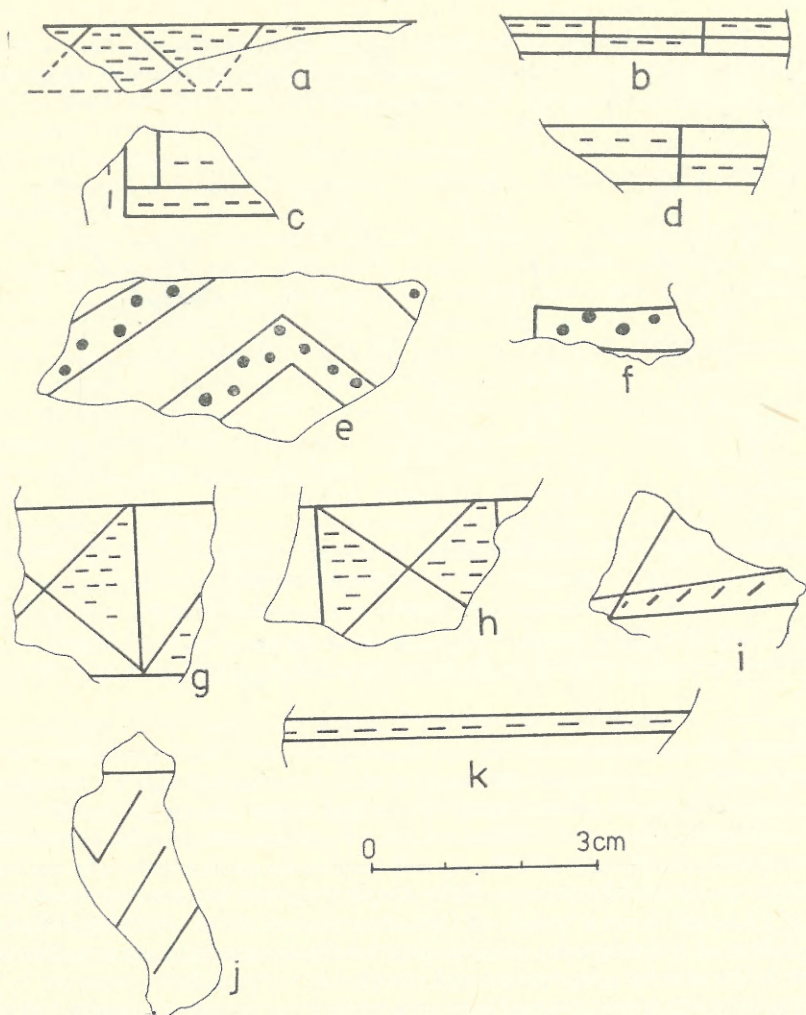
Oprócz form brzegów, fragmenty zaliczone do grupy miseczek i czarek różnią się wyraźnie linią profilu. Są wśród nich, oprócz wspomnianych już wyżej, okazy o wyraźnie odciętym od szyjki brzuścu (obiekt 6, ryc. 11b-c), egzemplarze o mniej lub bardziej załamany profilu (obiekt 5, ryc. 10i; obiekt 3, ramię północne, ryc. 7b; znad obiektu 4, ryc. 10d; obiekt 1/1969, ryc. 12d), esowate (obiekt 3, narożnik południowo-zachodni, ryc. 6m) oraz zbliżone do esowatych, głębsze, o profilu łagodniejszym, (obiekt 1, ryc. 6j). Zdecydowana większość opisywanych tu fragmentów pochodzi z naczyń cienko- lub średniościennych, o brunatnych i brunatnoceglastych, lekko szorstkich powierzchniach, rzadziej gładkich. Z podobnej masy ceramicznej wykonany został mały fragment wylewu o prostej szyjce i silnie wychylonym na zewnątrz brzegu (znad obiektu 3, ryc. 9n).

Z wyróżnioną grupą naczyń łączyć należy fragmenty o ostrym załomie brzuśca i niewyodrębnionym wylewie (obiekt 3, ramię północne, ryc. 7a; obiekt 3, skupisko A) oraz fragmenty o niewyodrębnionych wylewach i zaokrąglonych krawędziach (obiekt 3, ramię północne, ryc. 7c; znad obiektu 3, ryc. 9o; humus wykopu IV, ryc. 6g). Zapewne do tej grupy należą fragmenty zdobione ornamentem rytym (obiekt 3, ryc. 9i-k; obiekt 6, ryc. 11f,h-j; humus wykopu 4, ryc. 6f).

W skupisku A obiektu 3 natrafiono na fragmenty górnej partii baniastego, niewielkiego, cienkościennego naczynia, o lekko esowatym profilu i nieco wychylonym na zewnątrz wylewie (ryc. 7i). Wykonany on został z masy ceramicznej różniącej się wyraźnie od glin, z których uformowane zostały opisane typy ceramiki. Różnica polega przede wszystkim na strukturze powierzchni, są one wyraźnie wygładzone, barwy brunatnoszarej przechodzącej miejscami w czarną. Być może z opisaną wyżej formą łączyć należy ornamentowany cienkościenny fragment znaleziony również w skupisku A obiektu 3, o innej jednak strukturze powierzchni – szorstkiej, barwy szarocceglastej (ryc. 7h).

Do bliżej nie określonych form garnkowatych zaliczyć można fragmenty cienko- i średniościennych części przydennych o niewyodrębnionych dnach, wykonanych z gliny z domieszką piasku i drobnoziarnistego żwirku, o szorstkich szarocceglastych powierzchniach (obiekt 3, skupisko A, ryc. 7j; znad obiektu 3, ryc. 9m).

Osobną grupę stanowią fragmenty naczyń średnio- i grubościennych, o ściętych, lekko wychylonych brzegach, krótkiej prostej szyi i baniasto ukształtowanych górnych partiach brzuśców (obiekt 3, skupisko A, ryc. 7g; obiekt 3 ramię północne, ryc. 7d; znad obiektu 3, ryc. 9p).

Ryc. 15. Górka Stogniewska, gm. Proszowice, woj. Kraków, stan. 1. Typy ornamentów ceramiki zaliczonej do grupy miseczek-czarek:

k – narożnik południowo-zachodni obiektu 3; *g-i* – znad obiektu 3; *a-f* – obiekt 6; *j* – humus wykopu IV

Site 1. Types of pottery ornaments, assigned to the group of bowls-cups:

k – south-western corner of feature 3; *g-i* – from above feature 3; *a-f* – feature 6; *j* – humus in excavation unit IV

Wśród odkrytych ułamków ceramiki wyraźnie wyodrębnia się grupa pochodząca z naczyń średniościennych, o powierzchniach gładkich, czarnych, miejscami ze śladami wyświecania. Niektóre z nich noszą ślady przepalenia. Spośród zachowanych fragmentów wymienić należy części przydenne, o mniej lub bardziej wyodrębnionych dnach (obiekt 3, skupisko A, ryc. 8a; znad obiektu 3, ryc. 8f; obiekt 6, ryc. 11g; obiekt 1/1969, ryc. 12b), ułamki brzuśców zdobione rytymi liniami i rzędami dołeczków (humus wykopu IV, ryc. 6h-i; znad obiektu 3, ryc. 8c,e,g), jeden z nich z fragmentarycznie zachowaną nasadą ucha zdobiony był prawdopodobnie ornamentem meandra (znad obiektu 3, ryc. 8g), fragment brzuśca z taśmowatym uchem (znad obiektu 3, ryc. 9a) oraz fragment brzuśca z taśmowatym uchem (znad obiektu 3, ryc. 9a) oraz fragment brzuśca głębszej miski zdobionej szerokimi pionowymi żłobkami (humus wykopu IV, ryc. 6b,e).

Odrębną grupę stanowią fragmenty naczyń grubościennych, o powierzchniach chropowatych,

brunatnoszarych, brunatnoceglastych i szarych, ze znaczną domieszką piasku i żwirku w masie ceramicznej. Zachowane fragmenty pochodzą z naczyń o silnie zgrubiałych wygiętych brzegach i lekko wyodrębnionych dnach. Licznie są one reprezentowane w obiekcie 6 (ryc. 11k,m), gdzie stwierdzono co najmniej 6 egzemplarzy. Ponadto pochodzą one ze skupiska A obiektu 3 (ryc. 8d), ramienia północnego tegoż obiektu i obiektów 4 oraz 5 (ryc. 10h).

W warstwie humusu nad obiektem 3 natrafiono na fragmenty części przydennych naczyń, na wyodrębnionych pierścieniowatych nóżkach, wykonane przy użyciu koła garncarskiego (ryc. 9s,w,x). Powierzchnie tych naczyń wykonane z gliny ilastej są gładkie, barwy czarnej, szarej i brunatnej. Prawdopodobnie część przydenna naczyńia o powierzchniach szorstkich barwy szarej, znaleziona nad obiektem 3, została również wykonana przy użyciu koła garncarskiego.

Na uwagę zasługuje także fragment bliżej nie określonego cienkościennego naczynia, o lekko szorstkich, brunatnoceglastych powierzchniach, zdobiony delikatnie zaznaczonym ornamentem wsuwanych trójkątów, tworzących jodełkę (znad obiektu 3, ryc. 9l). Wspomnieć należy także o fragmentarycznie zachowanym, kolankowato zgiętym uchu i nasadzie taśmowatego ucha, znalezionych nad obiektem 3 (ryc. 9y,z), oraz o odsłoniętym nad obiektem 4 uchu wałeczkwatym (ryc. 10e).

Wśród przedmiotów wykonanych z gliny wymienić należy ponadto 3 przęśliki reprezentujące formy dwustożkowe (znad obiektu 3, ryc. 9u; obiekt 5, ryc. 10m; obiekt 6, ryc. 11l) oraz fragment przęślika o formie zbliżonej zapewne do kulistej (znad obiektu 3, ryc. 9t).

Trudno jest określić precyzyjnie pozycję chronologiczną opisanych wyżej zazwyczaj niewielkich fragmentów ceramiki. Ułamki zaklasyfikowane do grupy miseczek lub czarek reprezentują formy występujące od młodszego okresu przedrzymskiego po fazę B₁ włącznie, znacznie trudniej dopatrywać się podobieństwa do naczyń charakterystycznych dla fazy B₂ (grupa II, IV wg klasyfikacji T. Liana⁵⁷). Najstarsze formy reprezentowane są przede wszystkim przez fragmenty z obiektu 6. Wyraźne facetowanie krawędzi, jakie charakteryzuje wylewy należące do tego zespołu brzegów naczyń w typie miseczek, jest cechą charakterystyczną dla starszych faz młodszego okresu przedrzymskiego, przeżywającą się jednak w jego fazie późniejszej⁵⁸. Starszą cechą jest także typ ornamentu, delikatnie ryte, wąskie jego pasma występują rzadziej w późnej fazie młodszego okresu przedrzymskiego, będąc raczej charakterystyczne dla starszego odcinka tego okresu⁵⁹.

Pozostałe części opisanych wyżej fragmentarycznie zachowanych naczyń należą do form najpowszechniejszych w późnej fazie młodszego okresu przedrzymskiego. Można dopatrywać się wśród nich także elementów występujących w środkowej fazie tego okresu. Precyzyjne rozróżnienie, wśród analizowanych fragmentów naczyń typowych dla późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego i dla fazy B₁ ze względu na brak skokowych, wyraźnych zmian stylistycznych w tej grupie zabytków w momencie krystalizowania się stylu wczesnorzymskiego w kulturze przeworskiej jest obecnie niemożliwe⁶⁰.

Przedmioty metalowe pochodzące z cmentarzyska kultury przeworskiej, odkryte podczas badań prowadzonych w 1980 r., stanowią w obrębie pozyskanego materiału bardzo nieliczną grupę. W wypełniku obiektów znaleziono jedynie nóżkę brązowej zapinki, o ażurowej pochewce (obiekt 3, skupisko A, ryc. 8b), fragment bliżej nie określonego, stopionego przedmiotu brązowego (obiekt 3, ramię północne), fragment blaszki żelaznej zdobionej rzędami wybijanych punkcików i fragment bliżej nie określonego przedmiotu żelaznego (obiekt 5, ryc. 10k-l). Ponadto wymienić należy fragment zniszczonej igły żelaznej, znaleziony w obiekcie 1 w 1969 r.

Spośród wyszczególnionych przedmiotów metalowych jedynym zabytkiem pozwalającym na uściślenie chronologii jest fragmentarycznie zachowana brązowa nóżka zapinki, odkryta w skupisku A ramienia północnego rowkowego obiektu 3. Zaliczyć ją należy do grupy zapinek silnie profilowanych, do typu A 67. Za taką klasyfikacją przemawia znaczna długość nóżki (zachowany fragment

⁵⁷ Liana, *Chronologia* ..., s. 438-440.

⁵⁸ T. Dąbrowska, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Karczewcu, pow. Wągrów*, Mat. SiW, t. 2: 1973, s. 520, tabl. LIII; Godłowski, *Kultura* ..., s. 60.

⁵⁹ Dąbrowska, *Cmentarzysko* ..., s. 514, 516.

⁶⁰ Liana, *Chronologia* ..., s. 454; teźże, *Kształtowanie się stylu B₁ w kulturze przeworskiej*, [w:] *Kultury archeologiczne i strefy kulturowe w Europie środkowej w okresie wpływów rzymskich*, „Prace Archeologiczne”, z. 22, Warszawa - Kraków 1976, s. 140-141; Godłowski, *Kultura* ..., s. 62.

mierzy 3,5 cm), jej masywność oraz otwory w kształcie prostokątów o zaokrąglonych narożach. Cechy te odpowiadają ogólnej charakterystyce typu 67 podanej w pracy O. Almgrena⁶¹. Nie można jednak wykluczyć, że omawiany fragment może pochodzić z formy przejściowej między typami A 67 i A 68. Zabytek z Górki Stogniewskiej nie posiada bowiem typowych dla zapinek typu A 67, „schodkowatych” otworów w pochewce. Z drugiej zaś strony zaokrąglenie naroży otworów nie stanowi dostatecznej przesłanki, aby łączyć je z charakterystycznymi dla typu A 68 otworami kolistymi⁶². Za przynależnością omawianego fragmentu zapinki do typu A 67 przemawia w sposób zdecydowany wspomniana znaczna długość nóżki. Jest ona cechą wyróżniającą, obok kształtu otworu, linii wygięcia kabłąka i kształtu główki, typ A 67 od zbliżonego do niego typu A 68⁶³.

Zapinki typu A 67 nie należą do form często spotykanych na obszarze kultury przeworskiej. Mało jest też zespołów zawierających, oprócz wspomnianego typu zapinki, odpowiednio bogaty zestaw zabytków, pozwalających na bliższe określenie pozycji chronologicznej słabo zaznaczonego horyzontu, którego jednym z wyznaczników są właśnie zapinki typu A 67. Określenie tej pozycji utrudnia poza tym występowanie, obok typowych zapinek A 67, także form przejściowych do młodszego typu A 68⁶⁴.

Do zapinek typu A 67 odkrytych na obszarze kultury przeworskiej zaliczyć należy następujące znaleziska: Bałdrzychów, woj. Sieradz, gr. 65; Bartki, woj. Olsztyn, gr. 134⁶⁶; Griniew, rej. Pustomyty, gr. 3⁶⁷; Kamieńczyk, woj. Ostrołęka, gr. 15b⁶⁸ (egzemplarz ten charakteryzuje się otworami w pochewce o zaokrąglonych narożach); Karczewiec, woj. Siedlce, gr. 10, gr. 64 i zapewne gr. 32⁶⁹; Łęgonice Małe, woj. Radom, znaleźisko luźne⁷⁰; Michałowice, woj. Kielce, stan. 1, znaleźisko luźne⁷¹; Młodzikowo, woj. Poznań, gr. 51b⁷²; Radwanice, woj. Legnica, gr. 73; Siemianice, woj.

⁶¹ O. Almgren, *Studien über nordeuropäischen Fibelformen*, Stockholm 1897, s. 35–36, tabl. IV: 67.

⁶² Almgren, *Studien...*, s. 36; G. Kossack, *Frühe römische Fibeln aus dem Alpenvorland und ihre chronologische Bedeutung für die germanischen Kulturverhältnisse*, [w:] *Aus Bayerns Frühzeit*, München 1962, s. 126.

⁶³ Almgren, *Studien...*, s. 35–36; Kossack, *Frühe römische Fibeln...*, s. 126; Dąbrowska, *Cmentarzysko...*, s. 507. Otwory prostokątne, o mniej lub bardziej zaokrąglonych narożach, spotykane są na zapinkach odpowiadających kształtem główki i linii wygięcia kabłąka typowi A 68, są to jednak egzemplarze dość krótkie, o nóżkach wyraźnie mniejszej długości niż zabytku z Górki Stogniewskiej. Wymienić tu należy zapinki z Czacza, woj. Leszno, gr. I (B. Kostrzewski, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Czaczu i w Kokorzynie w powiecie kościańskim i w Pięckowie w powiecie średzkim*, FAP, t. 6: 1956, s. 67, ryc. 2: 2); Gledzianówka, woj. Płock, gr. 43/1934, gr. 82/1934, zespół A, gr. A/1934 (E. Kaszewska, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Gledzianówku (st. I) woj. płockie*, Prac. Mat. Łódź, nr 24: 1977, s. 92, 103, tabl. XXXII: 2, L: 1, LXXI: 12); Witaszewic, woj. Płock, gr. 147/1937 (E. Kaszewska, *Niektóre importy z wczesnego okresu rzymskiego między Prosną a Pilicą*, Prac. Mat. Łódź, nr 20: 1973, s. 48, tabl. XV: 71). Otwory w pochewce, zbliżone do prostokąta, występują także na zapinkach stanowiących formę przejściową między typem A 67 i A 68 (np. Kryspinów, woj. Kraków, gr. 97, K. Godłowski, *Kraków-Kryspinów (A Cemetery from the Late La-Tène and the Roman Period)*, „Recherches archéologiques de 1975”, Kraków 1976, s. 27, fig. 1 e-h).

⁶⁴ Kossack, *Frühe römische Fibeln...*, s. 126.

⁶⁵ J. Kucharski, *Ślady osadnictwa kultury wenedzkiej we wsi Bałdrzychów, pow. Poddębice*, WA, t. 26: 1959–1960, s. 197–198, ryc. 1 b; Liana, *Chronologia...*, zestawienie II.

⁶⁶ D. Bohnsack, *Die Germanen im Kreise Neidenburg*, „Alt-Preussen”, z. 3, s. 67; J. Wiewłowiejski, *Kontakty Noricum i Panonii z ludami północnymi*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 322.

⁶⁷ D. N. Kozak, *Eine Bestattung aus dem ersten nachchristlichen Jahrhundert am Oberlaut des Dnjestr*, „Germania”, t. 60/2: 1982, s. 543, ryc. 3, 4.

⁶⁸ T. Dąbrowska, A. Pozarzycka-Urbańska, *Wyniki prac wykopaliskowych na cmentarzysku kultury przeworskiej w Kamieńczuku, gm. Wyszaków, woj. Ostrołęka*, Spraw. Arch., t. 30: 1978, s. 158, ryc. 8 m.

⁶⁹ Dąbrowska, *Cmentarzysko...*, s. 387, 399, 419, tabl. III: 20, XIII: 2, VI: 24.

⁷⁰ T. Liana, *Wypokalska Kaliksta Jagmina w Łęgonicach, pow. Opoczno*, WA, t. 38: 1973, s. 319, tabl. V: 8.

⁷¹ Badania Instytutu Archeologii UJ w 1982 r.

⁷² A. Dymaczewski, *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie, pow. Środa*, FAP, t. 8–9: 1958, s. 221, ryc. 90:3; Liana, *Chronologia...*, zestawienie II.

⁷³ I. Kramarkowa, *Grób szkieletowy z przelomu I i II w. n.e. odkryty w Radwanicach, pow. Wrocław*, „Silesia Antiqua”, t. 16: 1974, s. 199, ryc. 2 a.

Kalisz, gr. 8⁷⁴; Stary Zamek, woj. Wrocław, gr. 10⁷⁵; Wesółki, woj. Kalisz, stan. 1, gr. 15, gr. 16⁷⁶; Wiązów, woj. Wrocław, gr. 7⁷⁷; Wola Zakrzewska, woj. Radom, znalezisko luźne⁷⁸; Wrocław-Grabiszyn, gr. 684⁷⁹; Wymysłowo, woj. Leszno, gr. 218⁸⁰; Wyśmierzyce-Kożuchów, woj. Radom, znalezisko luźne⁸¹; Zadowice, woj. Kalisz, gr. 11⁸²; Zawady, woj. Częstochowa (?), grób⁸³.

Zapinki typu A 67 uznawane są za importy napływające na obszary położone na północ od Dunaju, poprzez teren Kotliny Czeskiej, z obszarów prowincji naddunajskich⁸⁴. Według schematu podziału chronologii okresu rzymskiego zaproponowanego przez H. J. Eggersa są one jednym z wyznaczników fazy B₁⁸⁵. Badania wczesnorzymskich inwentarzy z obszarów zajętych przez plemiona markomańsko-kwadzkie pozwoliły na uściślenie chronologii typu A 67. Występuje on w zespołach I i II okresu fazy B w Czechach oraz w fazie B_{1c} na terenie południowo-zachodniej Słowacji⁸⁶. Wczesną metrykę zapinek typu A 67 poświadczają także wyniki badań współwystępowania importów rzymskich na obszarach położonych na północ od Dunaju, a mianowicie są one jednym z charakterystycznych elementów fazy B_{1c} i tzw. „czeskiej” fali importów⁸⁷. Chronologię absolutną występowania tych form opiera się przede wszystkim na ustaleniach G. Kossacka, wynikających z badań wczesnorzymskiego obozu wojskowego w Kempten-Cambodunum w Bawarii, gdzie omawiane zapinki wystąpiły w warstwie datowanej na wczesny okres panowania Tyberiusza. Najmłodsze znalezione w niej monety pochodzą z lat 22-23 n.e.⁸⁸.

Na terenie kultury przeworskiej nie obserwuje się wyraźnych zmian stylistycznych, związanych z oddziaływaniem tzw. „czeskiej” fali importów. Według przyjętych poglądów, w okresie tym na obszarze kultury przeworskiej przeżywa się jeszcze styl młodszego okresu przedrzymskiego, a rozpowszechnienie się charakterystycznego stylu dla okresu wczesnorzymskiego przypada na okres liczego pojawienia się późniejszych form zapinek silnie profilowanych, to jest zapinek typu A 68⁸⁹.

Jakkolwiek zespoły zawierające zapinki typu A 67 nie są liczne, można na ich podstawie sądzić, że pojawienie się tych zapinek należy synchronizować z początkami ogólnych zmian stylistycznych

⁷⁴ Z. Szembekówna, *Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych w Siemianicach*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego za rok 1902”, t. 29: 1902, s. 61, ryc. 47; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 322.

⁷⁵ K. Wachowski, *Badania na wielokulturowym stanowisku archeologicznym w Starym Zamku, woj. wrocławskie, w 1979 r.*, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne”, t. 22: 1981, s. 51, tabl. XVI: 1.

⁷⁶ Dąbrowscy, *Cmentarzysko* ..., s. 22-25, ryc. 18-19; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 322.

⁷⁷ E. Petersen, *Schlesische Wandalfunde der Zeitwende*, „Altschlesien”, t. 6: 1936, s. 222, ryc. 9; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 323; Liana, *Chronologia* ..., zestawienie II.

⁷⁸ Almgren, *Studien* ..., s. 155; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 323; Zbiory Instytutu Archeologii UJ.

⁷⁹ Petersen, *Schlesische* ..., s. 220-221, ryc. 7; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 323; Liana, *Chronologia* ..., zestawienie II.

⁸⁰ Jasnosz, *Cmentarzysko* ..., s. 150, ryc. 209: 6.

⁸¹ Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 323.

⁸² S. Jasnosz, *Wielkopolskie znaleziska celtyckiej ceramiki malowanej*, WA, t. 25, z. 3: 1958, s. 224-226, ryc. XXXII: 6; Liana, *Chronologia* ..., zestawienie II.

⁸³ WA, t. 5: 1920, s. 95; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 323.

⁸⁴ K. Motyková-Šneidrová, *Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmen*, „Berliner Jahrbuch für Vorund Frühgeschichte”, t. 5: 1965, s. 117; Kossack, *Frühe römische Fibeln* ..., s. 126; R. Wołągiewicz, *Napływ importów rzymskich do Europy na północ od środkowego Dunaju*, APolski, t. 15, z. 1: 1970, s. 218-237; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 41; Godłowski, *Kultura* ..., s. 90.

⁸⁵ H. J. Eggers, *Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien*, JbRGZ Mainz, t. 2: 1955, s. 196-224.

⁸⁶ Motyková-Šneidrová, *Zur Chronologie* ..., s. 117; T. Kolnik, *Anfänge der germanischen Besiedlung in der Südwestslowakai und das Regnum Wannianum*, [w:] *Symposium, Ausklang* ..., s. 144-149, ryc. 3.

⁸⁷ Wołągiewicz, *Napływ* ..., s. 218, 234-237, diagram A; Wielowiejski, *Kontakty* ..., s. 74-76.

⁸⁸ Kossack, *Frühe römische Fibeln* ..., s. 126.

⁸⁹ Wołągiewicz, *Napływ* ..., s. 218; Liana, *Chronologia* ..., s. 254-255; Liana, *Kształtowanie się stylu* ..., s. 139-149; T. Dąbrowska, *Początek okresu wpływów rzymskich w Polsce wschodniej*, [w:] *Kultury archeologiczne* ..., s. 153-165; tejsze, *Uwagi o początku okresu rzymskiego na Mazowszu wschodnim*, WA, t. 38: 1973, s. 260.

materiałów rodzimych, związanych z kształtowaniem się stylu fazy B₁. Tylko w jednym przypadku w zespole zawierającym zapinkę typu A 67 znajdowała się fibula charakterystyczna dla późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego (Bałdrzychów, woj. Sieradz, gr. — fragment żelaznej zapinki zapewne typu O). W drugim zespole z kilkoma fibulami zapinke typu A 67 towarzyszyły dwa egzemplarze typu A 236, wariant b2 J. Garbscha⁹⁰ (Radwanice, woj. Legnica, gr.). W innym zespole zapinka A 67 została znaleziona wraz z dzbanem typu E 122 (Siemianice, woj. Kalisz, gr. 8). Inwentarz ten datowany przez H. J. Eggersa na fazę A⁹¹, zaliczany jest przez R. Wołagiewicza do nielicznych zespołów świadczących o oddziaływaniu „czeskiej” fali importów na tereny zajęte przez kulturę przeworską⁹². Bogatsze inwentarze zawierające zapinki typu A 67 posiadają charakter w większym stopniu wczesnorzymski, a ich nawiązania w stosunku do materiałów ze schyłku fazy młodszego okresu przedrzymskiego wydają się mniej czytelne. Świadczy o tym współwystępowanie wraz z zapinkami typu A 67 sprzączek o ósemkowej ramie (Radwanice, woj. Legnica, gr.; Wesółki, woj. Kalisz, stan. 1, gr. 16; Karczewiec, woj. Siedlce, gr. 32 z domniemanym fragmentem zapinki typu A 67), przedmiotów brązowych, np. fragment rogu do picia (Siemianice, woj. Kalisz, gr. 8), okuku skrzyneczki (Wesółki, woj. Kalisz, stan. 1, gr. 15), jak i typowych dla fazy B₁ zespołów uzbrojenia⁹³ (Wesółki, woj. Kalisz, stan. 1, gr. 16).

Warto też wspomnieć, że zapinkom typu A 67 towarzyszą często naczynia typu 1/2 wg klasyfikacji T. Liany (przy braku naczyń 1/1), jak też inne formy ceramiki charakterystyczne głównie dla fazy B₁. Większość pochówków ciałopalnych z tymi zapinkami to groby popielnicowe, częstsze w okresie wczesnorzymskim niż w schyłkowej fazie młodszego okresu przedrzymskiego⁹⁴. Powyższe uwagi mogą jednak budzić pewne zastrzeżenia, ze względu na niedostateczny jeszcze stan badań nad typologią wczesnych zapinek silnie profilowanych, zwłaszcza form przejściowych między typami A 67 i A 68⁹⁵.

PODSUMOWANIE

Wyniki prac wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku 1 w Górcie Stogniewskiej, jak również pozyskane wcześniej materiały wykazały obecność osadnictwa neolitycznego, zapewne z wczesnej epoki brązu oraz z okresu halsztackiego, późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich.

Przeważająca część materiałów związana jest z cmentarzyskiem kultury przeworskiej. Większość pochówków tej kultury, odkrytych w Górcie Stogniewskiej, datować należy na późną fazę młodszego okresu przedrzymskiego. Najstarszym zespołem, nawiązującym zapewne do środkowej fazy tego okresu, jest inwentarz obiektu 6, na co wskazują fragmenty ceramiki o facetowanych krawędziach. Wśród pozostałych pochówków do młodszych zaliczyć należy, ze względu na formę kubka, obiekt 4 oraz skupisko A w ramieniu północnym obiektu 3, w którego obrębie znaleziono między innymi fragment zapinki A 67. Odnieść je już należy do początków fazy B₁. Taką samą pozycję chronologiczną zajmuje najprawdopodobniej zespół znaleziony w 1969 r., przemawia za tym podcięta linia dolnej partii brzośca czarnego gładkiego naczynia. Niewątpliwie najmłodszym zespołem jest inwentarz grobu z zestawem uzbrojenia pochodzącym z fazy B₂. Zgodnie z sugestiami K. Tuni⁹⁶, należy podkreślić pewne starsze cechy tego inwentarza, uwidocznione zwłaszcza w kształcie liścia grotu bez zadziorów i proporcji tulejki do jego całkowitej długości, a także wgłębienie linii ostrza i zadziorów drugiego egzemplarza grotu broni drzewcowej. Biorąc pod uwagę przynależność do tego zespołu części tarczy, należy umieścić opisany inwentarz w rozwiniętym stadium fazy B₂, raczej w jego początkach. Natomiast najmłodszymi zabytkami kultury przeworskiej, datowanymi

⁹⁰ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*, München 1965, s. 28.

⁹¹ Eggers, *Zur absoluten Chronologie ...*, s. 171.

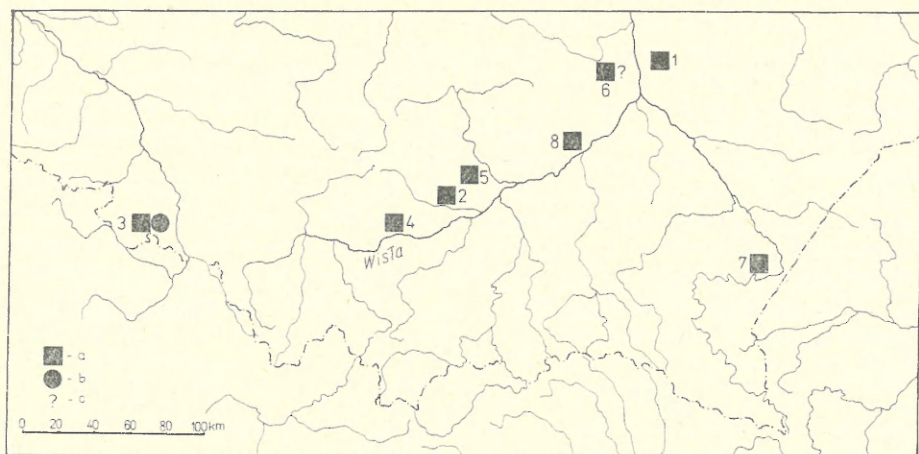
⁹² Wołagiewicz, *Napływ ...*, s. 218.

⁹³ Liana, *Kształtowanie się stylu ...*, s. 147.

⁹⁴ Liana, *Kształtowanie się stylu ...*, s. 141–142.

⁹⁵ Por. przyp. 49.

⁹⁶ Tunia, *Grób ...*, s. 194–195.

Ryc. 16. Rozmieszczenie cmentarzysk na terenie Polski Południowej z obiektami rowkowymi z okresu przedrzymskiego i okresu wczesnorzymskiego:

a – obiekty rowkowe czworokątne; *b* – obiekty rowkowe koliste; *c* – domniemane obiekty rowkowe: 1 – Gościeradów woj. Tarnobrzeg, 2 – Górka Stogniewska, woj. Kraków, 3 – Kietrz, woj. Opole, 4 – Kryspinów, woj. Kraków, 5 – Michalowice, woj. Kielce, 6 – Mierzanowice, woj. Tarnobrzeg, 7 – Trójczyce, woj. Przemyśl, 8 – Zawada, woj. Tarnobrzeg

Distribution of cemeteries in southern Poland with groove features of the pre-Roman and Early Roman period

a – quadrangular groove feature; *b* – circular groove features; *c* – hypothetical groove features

już na późną fazę okresu późnorzymskiego, są fragmenty ceramiki wykonane przy użyciu koła garncarskiego. Należy je jednak wiązać z graniczącym prawie z cmentarzyskiem rozległym stanowiskiem osadowym⁹⁷.

Prace wykopaliskowe nie pozwoliły na określenie zasięgu badanego cmentarzyska kultury przeworskiej. Można jedynie na ich podstawie stwierdzić, że w linii północ–południe groby wystąpiły na przestrzeni około 30 m. Większość odkrytych pochówków została znaleziona na stosunkowo niewielkim obszarze (ryc. 3). Należy sądzić, że podobna koncentracja obiektów grobowych niezniszczonych jeszcze przez fundamente budynków, istnieje w bezpośrednim sąsiedztwie wykopu IV, zwłaszcza w rejonie położonym na północ i północny wschód od niego. Przemawiają za tym informacje o znajdowaniu w tej części posesji w latach poprzednich, podczas zakładania sadu i kopania rowów pod fundamente północnej części budynku mieszkalnego, bliżej nie określonych przez znajdujące fragmenty przedmiotów żelaznych i ułamków naczyń, a także zapewne spalonych kości. Przebadanie tego terenu, ze względu m.in. na charakter upraw, nie jest jednak obecnie możliwe.

Środkowe dorzecze Szreniawy, na którego obszarze położone jest badane cmentarzysko w Górcie Stogniewskiej, to teren bardzo intensywnego osadnictwa kultury przeworskiej⁹⁸. Jego rozpoznanie opiera się przede wszystkim na wynikach badań powierzchniowych, nie pozwalających w większości przypadków na bliższe określenie ram chronologicznych użytkowania poszczególnych stanowisk. Uwaga ta odnosi się zwłaszcza do osad, dominujących bardzo wyraźnie na mapach osadnictwa kultury przeworskiej na lessowych obszarach Małopolski zachodniej⁹⁹.

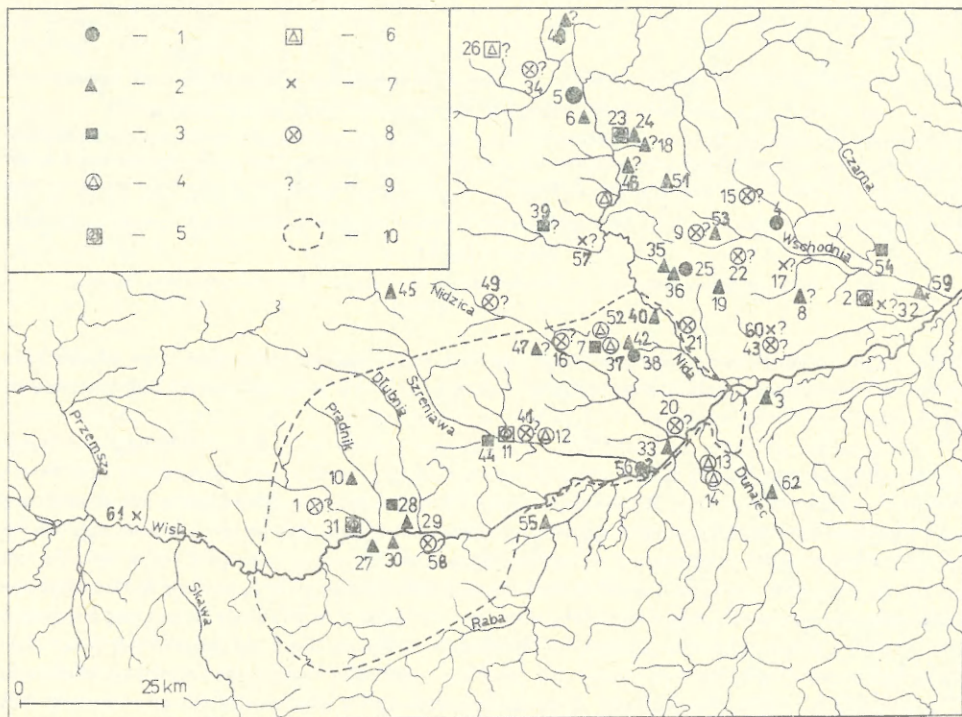
⁹⁷ Rydzewski, *Badania ...*, s. 271; Tunia, *Grób ...*, s. 193; Woźniak, *Osadnictwo ...*, mapa 3; J. Wielowiejski, *Przemiany gospodarczo-społeczne u ludności południowej Polski w okresie późnolateńskim i rzymskim*, „Materiały Starożytne”, t. 6: 1960, mapa I, II, III.

⁹⁸ J. Kruk, *Badania poszukiwawcze i weryfikacyjne w górnym i środkowym dorzeczu Szreniawy*, *Spraw. Arch.*, t. 22: 1970, s. 271–294; Rydzewski, *Badania ...*, s. 267–294.

⁹⁹ Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 105–142; Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 36–43; Godłowski, *Kultura ...*, s. 122.

Jak wspomniano, cmentarzysko w Górcie Stogniewskiej leży w bezpośrednim sąsiedztwie dwóch dużych osad. Znany z nich materiał zabytkowy, pozyskany jedynie w wyniku badań powierzchniowych, pozwala na odniesienie ich do późnej fazy okresu późnorzymskiego. Pochodzący z powierzchni materiał ceramiczny nie daje jednak konkretnych podstaw do określenia chronologii początków tych stanowisk. Brak jest w każdym razie przesłanek wskazujących wyraźnie na zazębianie się chronologiczne omawianego tu cmentarzyska z którąś z pobliskich osad.

W bezpośrednim sąsiedztwie cmentarzyska w Górcie Stogniewskiej, również na lewym brzegu Szreniawy, znajdują się dwa dalsze cmentarzyska. Jedno z nich odpowiada chronologią omawianemu stanowisku (Gniazdowice¹⁰⁰ — młodszy okres przedrzymski, okres wczesnorzymski i być może okres późnorzymski). Ponadto, w tym samym rejonie odnotowane jest cmentarzysko z późnej fazy okresu późnorzymskiego (Piotrkowice Małe — ryc. 17) oraz bliżej nie określone chronologicznie znalezisko grobowe z Opatkowic.

Ryc. 17. Stanowiska sepulkralne na terenie Małopolski Zachodniej:

1 — młodszy okres przedrzymski; 2 — okres wczesnorzymski; 3 — okres późnorzymski; 4 — młodszy okres przedrzymski i okres wczesnorzymski; 5 — młodszy okres przedrzymski, okres wczesnorzymski i późnorzymski; 6 — okres wczesnorzymski i późnorzymski; 7 — okres wpływów rzymskich; 8 — młodszy okres przedrzymski i okres wpływów rzymskich; 9 — niepewna chronologia lub charakter sepulkralny stanowiska; 10 — zasięg grupy tynieckiej (według Z. Woźniaka)

Sepulchral sites in the western part of Little Poland:

1 — Late pre-Roman period; 2 — Early Roman period; 3 — Late Roman period; 4 — Late pre-Roman and Early Roman periods; 5 — Late pre-Roman, Early Roman and Late Roman periods; 6 — Early Roman and Late Roman periods; 7 — Roman period; 8 — Late pre-Roman and Roman periods; 9 — sites of uncertain chronology or character; 10 — extent of the Tynec group (after Z. Woźniak)

¹⁰⁰ Dane dotyczące omawianych stanowisk sepulkralnych z terenu Małopolski Zachodniej zawiera aneks.

ZESTAWIENIE STANOWISK

1. BALICE, gm. Zabierzów, woj. krakowskie (BALICE, Community of Zabierzów, Kraków Province);
2. BESZOWA, gm. Połaniec, woj. tarnobrzeskie (BESZOWA, Community of Połaniec, Tarnobrzeg Province);
3. BOLESŁAW, gm. loco, woj. tarnowskie (BOLESŁAW, Community of Bolesław, Tarnów Province);
4. BOSOWICE, gm. Stopnica, woj. kieleckie (BOSOWICE, Community of Stopnica, Kielce Province);
5. BRZEGI, gm. Sobków, woj. kieleckie (BRZEGI, Community of Sobków, Kielce Province);
6. BRZEŻNO, gm. Sobków, woj. kieleckie (BRZEŻNO, Community of Sobków, Kielce Province);
7. CIUŚLICE, gm. Czarnocin, woj. kieleckie (CIUŚLICE, Community of Czarnocin, Kielce Province);
8. FAŁĘCIN, gm. Stopnica, woj. kieleckie (FAŁĘCIN, Community of Stopnica, Kielce Province);
9. GALÓW, gm. Busko-Zdrój, woj. kieleckie (GALÓW, Community of Busko-Zdrój, Kielce Province);
10. GIEBUŁTÓW, gm. Wielka Wieś, woj. krakowskie (GIEBUŁTÓW, Community of Wielka Wieś, Kraków Province);
11. GNIAZDOWICE, gm. Proszowice, woj. krakowskie (GNIAZDOWICE, Community of Proszowice, Kraków Province);
12. GÓRKA STOGNIEWSKA, gm. Proszowice, woj. krakowskie (GÓRKA STOGNIEWSKA, Community of Proszowice, Kraków Province);
13. JADOWNIKI MOKRE, stan. 1 „Zaurbanie”, gm. Wietrzychowice, woj. tarnowskie (JADOWNIKI MOKRE, site 1 „Zaurbanie”, Community of Wietrzychowice, Tarnów Province);
14. JADOWNIKI MOKRE, stan. 2 „Wilczy Grunt”, gm. Wietrzychowice, woj. tarnowskie (JADOWNIKI MOKRE, site 2 „Wilczy Grunt”, Community of Wietrzychowice, Tarnów Province);
15. JANOWICE PODUSZOWSKIE, gm. Gnojno, woj. kieleckie (JANOWICE PODUSZOWSKIE, Community of Gnojno, Kielce Province);
16. JANUSZOWICE, gm. Działoszyce, woj. kieleckie (JANUSZOWICE, Community of Działoszyce, Kielce Province);
17. JASTRZĘBIEC, gm. Kargów, woj. kieleckie (JASTRZĘBIEC, Community of Kargów, Kielce Province);
18. KARSY, gm. Sobków, woj. kieleckie (KARSY, Community of Sobków, Kielce Province);
19. KAWCZYCE, gm. Busko-Zdrój, woj. kieleckie (KAWCZYCE, Community of Busko-Zdrój, Kielce Province);
20. KIJANY, gm. Bejsce, woj. kieleckie (KIJANY, Community of Bejsce, Kielce Province);
21. KOBYLNIKI, gm. Wiślica, woj. kieleckie (KOBYLNIKI, Community of Wiślica, Mielce Province);
22. KOŁACZKOWICE, gm. Busko-Zdrój, woj. kieleckie (KOŁACZKOWICE, Community of Busko-Zdrój, Kielce Province);
23. KORYTNICA, stan. 1 „Zachód”, gm. Sobków, woj. kieleckie (KORYTNICA, site 1 „Zachód”, Community of Sobków, Kielce Province);
24. KORYTNICA, stan. 2 „Pamięćny”, gm. Sobków, woj. kieleckie (KORYTNICA, site 2 „Pamięćny”, Community of Sobków, Kielce Province);
25. KOSTKI MAŁE, gm. Busko-Zdrój, woj. kieleckie (KOSTKI MAŁE, Community of Busko-Zdrój, Kielce Province);
26. KOZŁÓW, gm. Małogoszcz, woj. kieleckie (KOZŁÓW, Community of Małogoszcz, Kielce Province);
27. KRAKÓW-BOREK FAŁĘCKI, (CRACOW-BOREK FAŁĘCKI);
28. KRAKÓW — ul. Fika (CRACOW — street Fika);
29. KRAKÓW-MOGIŁA (CRACOW-MOGIŁA);
30. KRAKÓW-PŁASZÓW (CRACOW-PŁASZÓW);
31. KRYSPIŃÓW, gm. Liszki, woj. krakowskie (KRYSPIŃÓW, Community of Liszki, Kraków Province);
32. ŁUBNICE, gm. Połaniec, woj. tarnobrzeskie (ŁUBNICE, Community of Połaniec, Tarnobrzeg Province);
33. MALKOWICE, gm. Koszyce, woj. kieleckie (MALKOWICE, Community of Koszyce, Kielce Province);
34. MAŁOGOSZCZ, gm. loco, woj. kieleckie (MAŁOGOSZCZ, Community of Małogoszcz, Kielce Province);
35. MARZĘCIN, stan. 1, gm. Pińczów, woj. kieleckie (MARZĘCIN, site 1, Community of Pińczów, Kielce Province);
36. MARZĘCIN, stan. 2, gm. Pińczów, woj. kieleckie (MARZĘCIN, site 2, Community of Pińczów, Kielce Province);
37. MICHAŁOWICE, gm. Czarnocin, woj. kieleckie (MICHAŁOWICE, Community of Czarnocin, Kielce Province);
38. MIERNÓW, gm. Złota, woj. kieleckie (MIERNÓW, Community of Złota, Kielce Province);
39. NIEGOSŁAWICE, gm. Wodzisław, woj. kieleckie (NIEGOSŁAWICE, Community of Wodzisław, Kielce Province);
40. NIEPROWICE, gm. Złota, woj. kieleckie (NIEPROWICE, Community of Złota, Kielce Province);
41. OPATKOWICE, gm. Proszowice, woj. krakowskie (OPATKOWICE, Community of Proszowice, Kraków Province);
42. PEŁCZYSKA, gm. Złota, woj. kieleckie (PEŁCZYSKA, Community of Złota, Kielce Province);
43. PIETRZEC, gm. Solec-Zdrój, woj. kieleckie (PIETRZEC, Community of Solec-Zdrój, Kielce Province);
44. PIOTRKOWICE MAŁE, gm. Koniusza, woj. krakowskie (PIOTRKOWICE MAŁE, Community of Koniusza, Kraków Province);
45. POGWIZDÓW, gm. Charsznica, woj. kieleckie (POGWIZDÓW, Community of Charsznica, Kielce Province);
46. REBÓW, gm. Kije, woj. kieleckie (REBÓW, Community of Kije, Kielce Province);
47. ROSIEJÓW, gm. Skalbierz, woj. kieleckie (ROSIEJÓW, Community of Skalbierz, Kielce Province);
48. RYKOSZYN, gm. Piekoszów, woj. kieleckie (RYKOSZYN, Community of Piekoszów, Kielce Province);
49. RZEMIĘDZICE, gm. Słaboszów, woj. kieleckie (RZEMIĘDZICE, Community of Słaboszów, Kielce Province);
50. SOBOWICE, gm. Imielno, woj. kieleckie (SOBOWICE, Community of Imielno, Kielce Province);
51. STAWIANY, gm. Kije, woj. kieleckie (STAWIANY, Community of Kije, Kielce Province);
52. STRADÓW, (2 stanowiska ?), gm. Czarnocin, woj. kieleckie (STRADÓW — 2 sites? — Community of Czarnocin, Kielce Province);
53. SZANIEC, gm. Busko-Zdrój, woj. kieleckie (SZANIEC, Community of Busko-Zdrój, Kielce Province);
54. ŚWIĘCICA, gm. Rytwiany, woj. tarnobrzeskie (ŚWIĘCICA, Community of Rytwiany, Tarnobrzeg Province);
55. TARGOWISKO, gm. Kłaj, woj. krakowskie (TARGOWISKO, Community of Kłaj, Kraków Province);
56. WITÓW, gm. Koszyce, woj. kieleckie (WITÓW, Community of

Koszyce, Kielce Province); 57. WROCIERYŻ, gm. Michałów, woj. kieleckie (WROCIERYŻ, Community of Michałów, Kielce Province); 58. ZAKRZÓW, gm. Niepołomice, woj. krakowskie (ZAKRZÓW, Community of Niepołomice, Kraków Province); 59. ZAWADA, gm. Połaniec, woj. tarnobrzeskie (ZAWADA, Community of Połaniec, Tarnobrzeg Province); 60. ZBORÓW, gm. loco, woj. kieleckie (ZBORÓW, Community of Zborów, Kielce Province); 61. ZIAJKI, gm. Libiąż, woj. katowickie (ZIAJKI, Community of Libiąż, Katowice Province); 62. ZABNO, gm. loco, woj. tarnowski (ZABNO, Community of Żabno, Tarnów Province)

Na terenie Małopolski Zachodniej wyraźne skupienie stanowisk sepulkralnych obserwujemy w rejonie Krakowa. Wśród nich znajduje się wzmiankowane już wyżej cmentarzysko w Kryspinowie, którego użytkowanie obejmuje okres od późnej fazy młodszego okresu przedrzymskiego po późną fazę okresu późnorzymskiego. Poza tym wymienić tu należy wczesnorzymskie materiały grobowe z Krakowa-Borku Fałęckiego, Krakowa-Płaszowa i Krakowa-Mogiły oraz z Giebułtowa, a także domniemane stanowiska grobowe kultury przeworskiej z Balic i Zakrzowa oraz późnorzymski grób szkieletowy (?) z Krakowa, ul. Fika.

Pewne skupienie znalezisk grobowych obserwujemy między środkowym biegiem Nidzicy a dolną Nidą. W skład jego wchodzi cmentarzyska z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu rzymskiego (w Michałowicach oraz jedno lub dwa stanowiska w Stradowie) oraz datowane jedynie na okres wczesnorzymski znaleziska grobowe z Pełczysk i Rosiejowa. Poza tym tuż obok Stradowa znane jest stanowisko późnorzymskie w Ciuślicach oraz domniemany grób kultury przeworskiej z Jakuszowic.

Na lewym brzegu Wisły, w rejonie ujścia Nidzicy, zarejestrowano dwa znaleziska grobowe, w tym jedno pewne (Malkowice — okres wczesnorzymski) i jedno domniemane (Kijany — prawdopodobnie również z okresu wczesnorzymskiego). Wymienione dotąd stanowiska sepulkralne leżą na terenie zajęтым przez grupę tyniecką w młodszym okresie przedrzymskim¹⁰¹.

Znaczna ilość znalezisk grobowych, w większości z okresu wczesnorzymskiego, znana jest z dorzecza górnej i środkowej Nidy oraz wschodniej (ryc. 17), trudno jednak powiedzieć, czy ich koncentracja jest odbiciem rzeczywistego zagęszczenia stanowisk sepulkralnych na tym terenie, czy też przypisać ją należy energicznej działalności terenowej księdza S. Skurczyńskiego.

Następne, wyraźne skupienie stanowisk, nie ujętych już w zestawieniu i na ryc. 17, obserwujemy na lewym brzegu Wisły, na północ od ujścia Koprzywianki, w okolicach Sandomierza. Większość znalezisk grobowych z tego skupienia datowana jest na młodszy okres przedrzymski.

Analizując stanowiska sepulkralne z obszaru Małopolski Zachodniej, zwraca uwagę bardzo niewielka liczba większych cmentarzysk, na ogół mamy do czynienia albo ze znaleziskami pojedynczych pochówków, lub też ze stanowiskami grupującymi po kilka grobów. Do wyjątków zaliczyć należy większe cmentarzyska, jak np. Kryspinów czy Korytnica. Nasuwa się pytanie, czy wymienione wyżej niewielkie na ogół skupienia stanowisk sepulkralnych odzwierciedlają rzeczywisty stopień zagęszczenia cmentarzysk, na ile zaś są to przypadkowe koncentracje wynikające ze stanu badań. Analizując chronologię, wielkość cmentarzysk i ich rozprzestrzenienie, należy pamiętać, że większość informacji dotyczących znalezisk grobowych pochodzi od przypadkowych odkrywców, często jeszcze z końca ubiegłego stulecia, systematycznie zaś badane stanowiska sepulkralne stanowią zdecydowanie mniej liczną grupę. Pomimo tych zastrzeżeń, zwraca uwagę fakt pokrywania się wymienionych wyżej skupień stanowisk grobowych, leżących na terytorium zwartego występowania znalezisk grupy tynieckiej, ze skupieniami osadniczymi tej grupy, wyróżnionymi przez Z. Woźniaka¹⁰². Sytuacja ta ma miejsce zarówno w młodszym okresie przedrzymskim, jak i w okresie wczesnorzymskim.

W literaturze już dawniej dostrzegano dysproporcję pomiędzy stosunkowo małą liczbą znalezisk grobowych w zachodniej Małopolsce w porównaniu do dużej liczby stanowisk osadowych. Zjawisko to tłumaczono oddziaływaniami celtyckimi na wierzenia miejscowej ludności, która miała przyjąć zwyczaje pogrzebowe, powodujące, że pochówki są trudno uchwytnie lub wręcz niemożliwe do zarejestrowania, np. groby napowierzchniowe lub wkopane bardzo płytko. W stosunku do

¹⁰¹ Woźniak, *Osadnictwo ...*, mapa 5.

¹⁰² Woźniak, *Kształtowanie się ...*, s. 47–59.

znalezisk pojedynczych pochówków, czy też małych liczących do kilkunastu grobów cmentarzysk, wysuwano przypuszczenie, że mogą być one śladem zwyczajów pogrzebowych innych grup ludności kultury przeworskiej, bądź też wynikiem migracji takich grup¹⁰³.

Powyższe hipotezy potwierdzać może stosunkowo niewielki przyrost znanych stanowisk sepulkralnych z zachodniej Małopolski, od ujścia Przemśy do ujścia Wschodniej, w ciągu bowiem ostatnich dwudziestu lat liczba ich, pomimo znacznej intensyfikacji badań terenowych, zwiększyła się zaledwie o około piętnaście nowych znalezisk. W chwili obecnej można się liczyć z istnieniem na omawianym terenie około 62 stanowisk z pojedynczymi pochówkami, bądź też skupiających niewielką liczbę grobów (ryc. 17). W przypadku jednak pewnej liczby znalezisk informacje o nich nie pozwalają w pełni na ocenę charakteru i chronologii tych stanowisk. Nasuwa się tu uwaga, oparta na obserwacjach dotyczących m.in. cmentarzysk w Górcie Stogniewskiej, Ciuślicach i Michałowicach, że na terenach lessowych możliwość identyfikacji stanowisk grobowych za pomocą jedynie badań powierzchniowych, jest znikoma. Niewątpliwie jest to czynnikiem rzutującym na wspomnianą wyżej znaczną dysproporcję między liczbą stanowisk grobowych i osadowych kultury przeworskiej na tych terenach.

Chronologia cmentarzyska w Górcie Stogniewskiej odpowiada prawie ściśle okresowi, z którego pochodzi przeważająca część materiałów grobowych z omawianej części Małopolski. Wyraźna w większości znalezisk grobowych datowana jest na okres wczesnorzymski, reprezentowany na 36 stanowiskach (uwzględniając wśród nich 4 stanowiska, których charakter sepulkralny lub datowanie jest niepewne). Znaczną ich część stanowią materiały datowane na fazę B₁. Mniej licznie reprezentowane są znaleziska pochodzące z młodszego okresu przedrzymskiego (15 stanowisk, w tym 3 niepewne) i z okresu późnorzymskiego (12 stanowisk, w tym 3 niepewne). Przy zdecydowanej przewadze materiałów datowanych na okres wczesnorzymski trudno jest wskazać na zróżnicowanie chronologiczne wymienionych wyżej skupisk stanowisk sepulkralnych. Można jedynie stwierdzić, że najmłodsze z nich z okresu późnorzymskiego, nie wykazują żadnych ukierunkowanych tendencji do grupowania się w danych rejonach. Ta sama uwaga odnosi się do znalezisk grobowych z młodszego okresu przedrzymskiego, występujących zazwyczaj wraz z materiałami datowanymi na okres wczesnorzymski.

Daje się zauważyć, że większość cmentarzysk założonych w młodszym okresie przedrzymskim, użytkowana była także w ciągu okresu wczesnorzymskiego (10 stanowisk), materiały zaś datowane wyłącznie na młodszy okres przedrzymski znane są jedynie z Bosowic i Kostek Małych. Tylko w trzech przypadkach stwierdzono użytkowanie cmentarzysk od młodszego okresu przedrzymskiego po okres późnorzymski (Beszowa, Korytnica, Kryspinów). Być może zaliczyć tu należy także cmentarzysko w Gniazdowicach, jednakże obecność materiałów grobowych z okresu późnorzymskiego na tym stanowisku jest wątpliwa. Jak już wspomniano, większość znalezisk pochodzi z okresu wczesnorzymskiego. Zaledwie jedno z założonych wówczas cmentarzysk użytkowane było także w okresie późnorzymskim (Kozłów). Bardzo nieliczną grupę stanowią znaleziska grobowe datowane wyłącznie na okres późnorzymski. Wymienić tu można jedynie Ciuślice, Piotrkowice Małe, Kraków — ul. Fika, Święcice oraz zapewne Zakrzów, a także niepewne znaleziska z Mikłuszowic i Niegosławic. Należy jednak zaznaczyć, że powyższe uwagi, dotyczące chronologii użytkowania cmentarzysk, opierają się w małym stopniu na wynikach systematycznie prowadzonych i opublikowanych badań wykopaliskowych, a w literaturze lub danych archiwalnych znajdują się jedynie bardzo skąpe informacje, nie pozwalające zazwyczaj na precyzyjne określenie chronologii tych materiałów, stąd w wypadku aż 15 stanowisk grobowych można mówić jedynie o ich przynależności do kultury przeworskiej.

*Institut Archeologii UJ
w Krakowie*

ANEKS

Dane źródłowe dotyczące stanowisk sepulkralnych z młodszego okresu przedrzymskiego i okresu rzymskiego z omawianej części Małopolski Zachodniej.

¹⁰³ Woźniak, *Osadnictwo...*, s. 147–149; Godłowski, *Kultura...*, s. 112, 120.

1. **Balice**: *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, t. 15: 1880, s. 291; K. Godłowski, *Kultura przeworska*, [w:] *Pradzieje powiatu krakowskiego*, „Prace Archeologiczne”, z. 2, Kraków 1961, s. 138, 197; 2. **Beszowa**: E. Majewski, *Notatki prehistoryczne z pow. stopnickiego*, WA, t. 5: 1920, s. 41-42, ryc. 3; T. Liana, *Znaleziska z okresu późnolateńskiego i rzymskiego z terenu województwa kieleckiego w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego*, WA, t. 28: 1962, s. 147-148; 3. **Bolesław**: R. Jamka, *Materiały grobowe kultury przeworskiej z Bolesławia, pow. Dąbrowa Tarnowska*, *Mat. Arch.*, t. 8: 1967, s. 193-195; 4. **Bosowice**: rękopis pamiętnika ks. S. Skurczyńskiego (Archiwum Muzeum Narodowego w Kielcach); Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 297; 5. **Brzegi**: rękopis ...; S. Skurczyński, *Archeolog na probostwie*, [w:] *Pamiętnik kielecki*, Kielce 1947, s. 17; 6. **Brzeźno**: rękopis ...; Skurczyński, *Archeolog ...*, s. 17; 7. **Ciuslice**: L. Gajewski, *Odkrycia i wykopaliska archeologiczne w Ciuslicach, pow. Kazimierza Wielka*, *Spraw. Arch.*, t. 26: 1974, s. 73-90; 8. **Fałęcin**: E. Majewski, *Powiat stopnicki pod względem przedhistorycznym*, „Światowit”, t. 3: 1901, s. 135-136; 9. **Galów**: rękopis ...; Skurczyński, *Archeolog ...*, s. 22; „Z otchłani wieków”, t. 24: 1958, s. 44; 10. **Giebułtów**: T. Reyman, *Zespół importów rzymskich odkrytych w Giebułtowie, pow. Kraków*, WA, t. 16: 1948, s. 178-200; Godłowski, *Kultura ...*, s. 145-151; 11. **Gniazdowice**: S. Nosek, *Nowe materiały do poznania kultury wenedzkiej*, „Światowit”, t. 18: 1947, s. 114-119; 12. **Górka Stogniewska**: „Informator Archeologiczny, Badania rok 1969”, Warszawa 1970, s. 454; Tunia, *Grób ...*, s. 193-196; 13. **Jadowniki Mokre, st. 1 („Zaurbanie”)**: W Demetrykiwicz, *Wykopaliska w Jadownikach Mokrych i Gorzowie oraz inne ślady epoki La Tène w Galicji zachodniej*, „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, t. 3: 1898, s. 93-108; K. Bielenin, *Odkrycie wczesnorzymskiego grobu ciałopalnego w Jadownikach Mokrych, pow. Dąbrowa Tarnowska*, WA, t. 22: 1955, s. 106; R. Jamka, *Materiały z grobów kultury przeworskiej z Jadownik Mokrych, pow. Dąbrowa Tarnowska*, „Materiały Starożytne”, t. 2: 1957, s. 237-244; M. Cabalska, R. Madyda, M. Parczewski, K. Tunia, *Materiały do pradziejów powiatu Dąbrowa Tarnowska*, *Mat. SiW*, t. 3: 1975, s. 394; 14. **Jadowniki Mokre, st. 2 („Wilczy grunt”)**: Jamka, *Materiały z grobów ...*, s. 237-244; Cabalska, Madyda, Parczewski, Tunia, *Materiały ...*, s. 394-395; 15. **Janowice Poduszowskie**: rękopis ...; 16. **Januszowice**: Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 321; 17. **Jastrzębiec**: archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach; 18. **Karsy**: rękopis ...; archiwum i zbiory Muzeum Okręgowego w Pińczowie; 19. **Kawczyce**: Nosek, *Nowe materiały ...*, s. 119-142; badania Instytutu Archeologii UJ w 1982 r.; 20. **Kijany**: K. Godłowski, *Nowe materiały z okresu późnolateńskiego i rzymskiego z Malopolski*, WA, t. 26: 1959, s. 337-338; 21. **Kobylniki**: Informator Archeologiczny, Badania rok 1971”, W-wa 1972, s. 136; 22. **Kołaczkowice**: Majewski, *Powiat stopnicki ...*, s. 134; Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 328; 23. **Korytnica, st. 1 („Zachód”)**: Skurczyński, *Archeolog ...*, s. 12-16; 24. **Korytnica, st. 2 („Pamięciny”)**: rękopis ...; 24. **Kostki Małe**: archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Kielcach; 26. **Kozłów**: Skurczyński, *Archeolog ...*, s. 18; 27. **Kraków-Borek Fałęcki**: T. Reyman, *Wykopalisko w Borku Fałęckim w pow. krakowskim*, „Z otchłani wieków”, t. 6: 1930, s. 4-7; 28. **Kraków-ul. Fika**: archiwum Działu Krakowa Przedlokacyjnego Muzeum Archeologicznego w Krakowie; 29. **Kraków-Mogila**: R. Hachulska-Ledwos, *Grób szkieletowy z okresu wpływów rzymskich koło Kopca Wandy (Kraków-Nowa Huta)*, *Mat. Arch.*, t. 7: 1966, s. 151-154; 30. **Kraków-Plaszów**: Nosek, *Nowe materiały ...*, s. 142-147; 31. **Kryspinów**: patrz przypis 10; 32. **Łubnice**: Majewski, *Powiat stopnicki ...*, s. 148-153; 33. **Malkowice**: R. Jamka, *Grób z okresu rzymskiego z Malkowic, pow. pińczowski*, „Światowit”, t. 18: 1947, s. 179-192; 34. **Małogoszcz**: Skurczyński, *Archeolog ...*, s. 18; 35. **Marzęcin, st. 1**: Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 399; archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach, archiwum i zbiory Muzeum Okręgowego w Pińczowie; 36. **Marzęcin, st. 2**: badania Instytutu Archeologii UJ w 1981. r.; 37. **Michałowice**: archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach, badania Instytutu Archeologii UJ w 1982 r.; 38. **Miernów**: A. Kempisty, *Wyniki badań kopca I w Miernowie, pow. Pińczów*, [w:] *Rozprawy Zespołu Badań nad Polskim Średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej IV*, Warszawa 1967, s. 147-177; 39. **Niegostawice**: M. Wawrzeńczycki, *Zbiory wykopalisk przedhistorycznych przy Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Kielcach*, „Pamiętnik Fizyograficzny”, t. 22: 1914, s. 3; Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 347; 40. **Nieprawice**: archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach; 41. **Opatkowice**: WA, t. 10:

1929, s. 224; **42. Pelczyska:** Nosek, *Nowe materiały ...*, s. 147-153; **43. Piestrzec:** R. Jamka, *Odkrycie nowego stanowiska z IV w. po Chr. w Piestrczu w pow. sandomierskim*, „Z otchłani wieków”, t. 7: 1932, s. 151-155; **44. Piotrkowice Małe:** T. Reyman, *Problem ceramiki siwej na kole toczonyj na tle odkryć w górnym dorzeczu Wisły*, WA, t. 14: 1936, s. 161-162; **45. Pogwizdów:** A. Kietlińska, *Monety starożytne w zbiorach PMA w Warszawie*, „Materiały Starożytne”, t. 3: 1957, s. 284; **46. Rębów:** W. Siarkowski, *Wiadomość o zabytkach przedhistorycznych w Rembowie pod Pińczowem*, „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”, t. 10: 1886, s. 17; A. Kunisz, *Chronologia napływu pieniądza rzymskiego na ziemię Małopolski*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, s. 159; **47. Rosiejów:** R. Jamka, *Ciekawe materiały kultury przeworskiej z Rosiejowa, pow. Pińczów*, Mat. Arch., t. 7: 1966, s. 155-157; **48. Rykoszyn:** archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach; **49. Rzemieżnice:** J. Piwowarski, *Rejestr zabytków przedhistorycznych znajdujących się na terenie powiatu miechowskiego*, WA, t. 13: 1935, s. 181; **50. Sobowice:** archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Krakowie (nr inw. V 2112); archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach; **51. Stawiany:** rękopis ...; „Sprawozdania PMA”, t. 1: 1945-47, s. 108; **52. Stradów:** R. Jamka, *Zespół grobowy kultury przeworskiej ze Stradowa, pow. Kazimierza Wielka*, Mat. Arch., t. 4: 1963, s. 299-301; S. Nosek, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 1958-1962 w Stradowie, pow. Kazimierza Wielka*, Spraw. Arch., 16: 1964, s. 371-372; **53. Szaniec:** „Z otchłani wieków”, t. 24: 1958, s. 431-432; J. Gurba, *Nieznaný grób kowala z późnego okresu lateńskiego z miejscowości Szaniec, pow. Busko*, AR, t. 8: 1956, s. 214, 252; **54. Świącica:** „Informator Archeologiczny, Badania rok 1974”, Warszawa 1975, s. 206-207; **55. Targowisko:** Nosek, *Nowe materiały ...*, s. 155-160; **56. Witów:** Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 338; **57. Wrocierzy:** T. Dębowski, *Sprawozdanie z badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1972 roku na terenie powiatu Pińczów*, Kraków 1972, s. 65 (maszynopis); **58. Zakrzów:** Godłowski, *Kultura ...*, s. 167, 197; **59. Zawada:** „Informator Archeologiczny, Badania rok 1975”, Warszawa 1976, s. 99-100; **60. Zborów:** archiwum i zbiory Muzeum Narodowego w Kielcach; **61. Ziajki:** Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 396; M. Gedl, B. Ginter, *Pradzieje powiatu chrzanowskiego i miasta Jaworzna*, Prace Archeologiczne, z. 9, Kraków 1960, s. 66; **62. Żabno:** S. Nosek, *Cmentarzysko ciałopalne w Żabnie nad Dunajcem, powiat dąbrowski*, Prz. Arch., t. 5: 1933-34, s. 99.

W zestawieniu nie ujęto znalezisk grobowych nie związanych z kulturą przeworską (grób huński z **Jakuszowic**): S. Nosek, *Jakuszowice, distr. de Pińczów*, „Inventaria Archaeologica”, fasc. II: 1959, pl. 15; związany zapewne z tym elementem etnicznym pochówek z **Przemęczan**: K. Dąbrowski, *Hunowie europejscy*, [w:] K. Dąbrowski, T. Nagrodzka, E. Tryjarski, *Hunowie europejscy, Protobułgarzy, Chazarowie, Pieczyngowie*, Wrocław 1975, s. 11-146; domniemany zespół z **Krakowa-Witkowic**, który ze względu na formę grotu należy łączyć raczej z kulturą lateńską; Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 327; oraz podkloszowy grób z **Jurkowa**; Woźniak, *Osadnictwo ...*, s. 322 (oraz cytowanych w literaturze znalezisk, określaných jako grobowe, które jednak w świetle opublikowanych danych i informacji archiwalnych nie można uznać za materiały grobowe); **Boleń:** „Z otchłani wieków”, t. 8: 1933, s. 46; **Jaksice:** Kunisz, *Chronologia ...*, s. 159; **Kazimierza Wielka:** Kunisz, *Chronologia ...*, s. s. 159; **Koszyce:** WA, t. 13: 1935, s. 289; **Kraków-u. 29 Listopada:** Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 331; **Łękwice:** Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 339; **Maciejów:** Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 340; oraz naczynie z **Mikłuszowic**, związane najprawdopodobniej z osadnictwem kultury puchowskiej: A. H. Kirkor, *Sprawozdanie i wykaz zabytków złożonych w Akademii Umiejętności z wycieczki archeologicznej w r. 1880*, „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”, t. 5: 1881, s. 14-15; Wielowiejski, *Przemiany ...*, s. 345; R. Jamka, *Kultura puchowska i celtycka*, [w:] *Pradzieje powiatu krakowskiego*, Prace Archeologiczne, z. 2, Kraków 1961, s. 133.

A CEMETERY OF THE PRZEWORSK CULTURE AT GÓRKA STOGNIEWSKA NEAR PROSZOWICE

The first materials from a multicultural site at Górka Stogniewska, Proszowice commune, Kielce province (site 1) were found by accident in the course of digging carried out in 1969. The three features uncovered then included a cremation pit burial and two inhumations. In 1978 a set of iron

objects (weapons) came to light also during digging. The set is interpreted as part of grave goods from one grave^{1, 2}.

The site explored lies at a distance of some 30 km from Kraków, on the left-bank terrace of the river Szreniawa, on a slight elevation, some 150 m from the terrace edge and 250 m or so from the river bed (fig. 1). In its vicinity two large settlement sites dated to the late phase of the Late Roman period have been discovered during surface survey³ *.

The aim of the excavation undertaken in 1980 was to determine more precisely the character and extent of the site (fig 2). The excavation revealed traces of Neolithic habitation as well as occupational and sepulchral materials of the Przeworsk culture. The inhumations mentioned above should be assigned to the Lusatian culture.

The oldest materials from Górką Stogniewska — consisting of a few potsherds revealed in the layer of humus in excavation unit 1/2, represent the Bandkeramik culture (fig. 12: f,g,k,l,i'). Rather scanty and undiagnostic potsherds found in feature 2 (fig. 3: a) date it only generally to the Neolithic. The same refers to unconnected flint materials. On the other hand, an axe discovered in unit 1/2 can, on the grounds of its form and material^{1, 2}, be assigned to the Radial Decorated Pottery culture or perhaps to the TRB culture (fig. 12: i).

Fragment of an unconnected decorated rim (fig. 12: j) may have belonged to a vessel of the Kraków-Sandomierz group of the Corded Ware or the Chłopicze-Veselé culture.

It is rather difficult to define the chronology of the two accidentally discovered inhumations (features 2/1969 and 3/1969). The texture, ceramic mass and shape of a potsherd (fig. 12: e) found in one of the burials point to the Lusatian culture (in all probability to Hallstatt C).

Most of the materials produced by the site under discussion come from a cremation cemetery of the Przeworsk culture. Among the Przeworsk features special attention is claimed by a quadrangular groove designated as no 3 (figs 3 and 4). Though the groove has been only partially explored it is possible to reconstruct it as a near-regular square with arms 8 to 8.2 m long, oriented N—S. Its fill contained fairly numerous potsherds (figs 6: m, o; 7: a,j; 8: a,d) and fragment of a bronze brooch of Almgren 67 type (fig. 8: b) which dates the groove to the early stage of phase B₁. Similar grooves have been already recorded on several sites of the Przeworsk culture in Little Poland and Silesia (Kryspinów, Kraków province¹⁰, Trójczyce, Przemyśl province¹³, Gościeradów, Tarnobrzeg province¹⁴, Zawada, Tarnobrzeg province¹⁶, Kietrz, Opole province²¹, Michałowice, Kielce province¹⁵, and hypothetical features from Mierzanowice, Tarnobrzeg province²⁰ — cf fig. 16). Their chronology ranges from the final stage of the Late pre-Roman period to the turn of the Early and Late Roman periods. Similar features have been also recorded outside Poland, eg in Czechoslovakia²⁶⁻³⁴, and in Western Europe: West Germany, Holland, France and Great Britain³⁵⁻³⁸. Attention has already been called to the links between these features found in Poland and the beliefs of the Celtic populations³⁹. The groove constructions of the Przeworsk culture are recorded in areas either settled by the Celts or strongly influenced by the La Tene culture⁴¹. The cemeteries at Górką Stogniewska and Kryspinów lie in the area which until the beginning of our era was occupied by the Tyniec group⁴³. Both sites were used well into the final phase of this group. As concerns the function of the grooves it seems feasible to suppose that they surrounded a burial placed in the upper portion of the soil or on its surface while the material found in their fill could have been derived from the burials themselves⁴⁵. This suggestion seems to be confirmed by a small number of cremated bones of various individuals found in the fill of feature 3 at Górką Stogniewska.

The other burials of the Przeworsk culture uncovered in the cemetery are poorly furnished cremations of the pit type located at a depth of some 60 cm in the lower part of humus (feature 1 — fig. 5: b; 6: j,k; feature 4 — fig. 5: c; 10: a,b,c,d,e,f,g; feature 5 — fig. 5: d; 10: h,j,k,l,m; feature 6 — fig. 5: e; 11: a,b,c,d,e,g,h,i,j,k,l,m). It is possible to assume that feature 1/1969 (fig. 12: a-d) discovered by chance in 1969, represents the same type. On the other hand, it is not possible to reconstruct the type of another accidentally discovered grave with a set of weapons which included a boss with a blunt prick, a shield grip with a trough-shaped middle part and a distinct near-rectangular rivet-plate, and two points of shaft weapon, one with barbs⁴⁷. The grave-goods of the pit bu-

* Numbers refer to notes in the Polish text.

rials in question consisted mostly of pottery usually broken into tiny fragments and incomplete as the case is with most pit burials from the late phase of the Late pre-Roman period⁴⁸.

Features 4 and 5 contained animal bones which are extremely rare in the graves of the Przeworsk culture. The presence of the bones of sheep/goat can be probably attributed to Celtic influences. Stock breeding of these two species played an important part in the economy of the Celtic tribes⁴⁹. Most of the burials of the Przeworsk culture at Górcza Stogniewska should be dated to the late phase of the Late pre-Roman period. The inventory of feature 6, including fragments of pottery with faceted rims, is the oldest assemblage probably dating from the middle phase of this period. Later burials include feature 4 (dated by a mug) and concentration A in the northern arm of feature 3 which yielded fragment of A 67 brooch. Both should be assigned to the beginnings of phase B₁. Probably of the same date is the assemblage found in 1969 as suggested by a black smooth vessel with its body undercut in the lower part. The grave revealed in 1978, with the set of weapons dating from phase B₂, from the beginnings of its developed stage, is doubtless the latest. On the other hand, the latest relics of the Przeworsk culture are sherds of wheel-made pottery, datable to the late phase of the Late Roman period. They should be linked with the settlement neighbouring with the cemetery⁹⁷.

The analysis of sepulchral sites from the western part of Little Poland (fig. 17)¹⁰⁰ shows that the number of larger cemeteries is there remarkably low, a single grave or a group of a few graves being the most common. Larger cemeteries are exceptional (Kryspinów, Kraków province, Korytnica, Kielce province). The map of sepulchral sites of the Late pre-Roman and Roman periods in the western part of Little Poland (fig. 17), most of which were discovered by chance, shows a certain concentration of grave finds in the environs of Kraków, along the lower Szreniawa (this concentration includes the site at Górcza Stogniewska), in the surroundings of Stradów and in the basin of the upper and middle Nida and the Wschodnia. The question arises whether the usually small clusters of sepulchral sites reflect the real degree of their density or are only fortuitous concentrations resulting from the actual state of research. The disproportion between the relatively small number of grave finds in western Little Poland and the large number of settlement sites has been noted for long in relevant literature. This fact was explained by the influenced exerted by the Celts on the beliefs of the local people who apparently adopted funeral rites which have left only scanty traces or none at all (eg very shallow or surface graves). Single graves or small cemeteries of ten or so burials were interpreted as traces of funeral rites practised by other groups of the Przeworsk culture, or of the migrations of these groups¹⁰³.

The chronology of the cemetery at Górcza Stogniewska is near synchronous with that of most grave materials recorded in the area under consideration. The majority of grave finds has been assigned to the Early Roman period (36 sites including 4 uncertain). A considerable part of these dates from phase B₁. Finds of the Late pre-Roman and Late Roman periods are less numerous (15 sites with 3 uncertain and 12 sites with 3 uncertain respectively). Since the materials of the Early Roman period dominate in number, it is difficult to point to a chronological differentiation of the clusters of sepulchral sites mentioned above. It is only possible to state that the youngest of these, dating from the Late Roman period, do not show any marked tendency to concentrate in a given area. The same applies to the grave finds of the Late pre-Roman period which usually occur with the materials of the Early Roman period.

Most cemeteries established in the Late pre-Roman period continued to be used throughout the Early Roman period (10 sites). Materials dated exclusively to the Late pre-Roman period are recorded only at Bosowice and Kostki Małe, both in Kielce province. Three cemeteries were used from the Late pre-Roman to the Late Roman period (Beszowa, Tarnobrzeg province, Korytnica, Kielce province, Kryspinów, Kraków province and perhaps Gniadzowice, Kraków province?). Only one cemetery established in the Early Roman period continued to be used in the Late Roman period (Kozłów, Kielce province). Sites dating from the Late Roman period only form a small group (7 sites, including 2 uncertain). Because of the scarcity of available data, it is impossible to establish the exact date of 15 sites.

